

ТҮЙТКІЛ

Қазіргі білім ошақтарына ұрпақ тәрбиелеу жөнінде үлкен талаптар қойылып отыр. Әлбетте, ұлы мәртебелі мектептің миссиясы – оқу-ағартушылық ісі. Балалардың кітап оқуға деген құмарлығын оятатын да, түрлі әдебиетті оқу мәдениетін сіңіретін де, кітап атаулыға құрметті қалыптастыратын да мектеп болуға тиіс. Ол үшін кітаптарды осы заманның құралдарына қарсы қоюдан гөрі әр сынып балалары міндетті түрде оқуға тиіс әдебиетті, басылымды (оның тізбесі қазіргідей олпы-солпы болмағаны жөн) қолайлы құралдарға жүктеп қояды қамдастыру керек.

БАЛАЛАР БІЗГЕ ҚАРАЙДЫ, БІЗ...

Әзірге қоғамда мынадай сұрақтар желдей есіп жүр: Балаларға арнап әңгіме, жыр, ертегі жазатын акын-жазушыларымыз неге аз? Балалар кітаптарының бағасы неге удай қымбат? (2013 жылдан бастап кітап бағасы кем дегенде 40 пайызға көтерілген). Кітап дүкендері неге азайып жатыр? Осы орайда балалар мерзімдік басылымдарына (жекеменшікте болсын, өзгесі болсын) алғыстан басқа айтарымыз жоқ, оларды да Үкіметтің жарылқап жатқаны шамалы. Балапандарға арнап ән шығаратын композиторлар, сурет салатындар, кітап безендірушілер неге некен-саяқ? Анимациялық фильмдер неге аз түсіріледі? Өйткені бұл мәселелерге мемлекеттік көзқарас жеткілікті дәрежеде емес. Егер осы саладағы жұмыс сындарлы әрі қисынды болса, балалар тәрбиесіне босқа алаңдамайтын едік.

Дәйекке жүгінер болсақ, 2018 жылы бүкіл еліміз бойынша балаларға арналған небәрі 8 кітап жарық көрсе, үстіміздегі жылы министрлік бөлген қаражатқа төрт автордың ғана кітаптары басылып шыққан. Оның өзі

кітапханаларға таратылыпты.

Олардың арасында бұрын жарық көргендері де бар. Сонда жана авторлардың жоқ болғаны ма, әлде тарихымызда соңғы балалар жазушысы Бердібек Соқпақбаев болып қалады ма?

Біздің ойымызша, балаларға арналған баспа өнімін шығарушыларға, анимациялық фильм, кино-видео түсірушілерге Үкімет тарапынан жеңілдіктер жасалмайынша, жағдайды түзеу мүмкін емес.

(Жалғасы 4-бетте)

ЖЕЛТОҚСАН ЫЗҒАРЫ

МҰЗДА ЖАНҒАН АЛАУ

(повестен үзінді)

Жастардың кезекті шоғыры немесе Арай бастаған медициналық институттың студенттері келіп жеткенде, Үкімет үйінің айналасы қаптаған адам екен. Жайшылықта өз көркімен көз арбағандай болып, жайнап тұратын таныс маң бүгін адам танымастай өзгеріп, өңін өзгертіп, ала құйындап алғандай екен. Бүкіл репетінде өзгеше жат, суық леп бар. Қарлы қыстың қатұлы ызғарымен қосылып, өзара үндескендей болып,

көкбеттеніп, ішін тартып, сұрланып алыпты. Ақ шәлі жамылған ағаш, өңкіген қабат-қабат үйлерден тартып, жосылған машина, ары-бері сапырылысқан адамның қозғалысына дейін бір зымстан кейіп бар.

(Жалғасы 5-бетте)

АҚТАҢДАҚ

ТҰРАРДЫҢ ХАТЫ

Тұрар Рысқұлов уездік съезд, жиындарда ашаршылықпен күресу мәселесін батыл көтерді. Оның төрағалығымен 1918 жылдың 11 мамырында Әулиеатада өткен уездік съезден кейін қазақ ауылдарын тонаушылыққа ұшыратып отырған, орыс шаруаларының тарапынан жасап келген шабуылдарын тоқтатуды қолға алып, қазақтар мен орыстарды бір-біріне айдап салатын арандатушылыққа жол бермеу шаралары белгіленді.

(Бұл туралы 7-беттен оқыңыз)

БИРЖАМЕТР

МҰНАЙ (brent)
66,26

DOLLAR
384.40

EURO
427,88

РУБЛЬ
6,14

Сұмдық қой!

145 МИЛЛИАРД ТЕҢГЕ ТӨЛЕЙДІ

Талай адамның тағдырын төлөкке салған «Олимп» букмекерлік кеңсесінен ақыры шу шықты. Бір-екі аптадан бері ел аузындағы әңгіме аталған кеңсенің былығы туралы бол тұр. Өйткені «Олимп» букмекерлік кеңсесіне мемлекет қазынасына 145 миллиард теңге төлеу міндеттеліп отыр.

Құмар ойынға құнықканды жинап, солардың арқасында қыруар пайда тапқандар қара бастарынан басқаны ойламаған сынайы. Өйткені, салық төлеуге келгенде сараң екен. Алматы қалалық прокуратурасының талабы бойынша тексеру барысында салық қызметкерлері «Олимптің» соңғы бес жылда есеп-қисабын ақтарды. Жасыратыны жоқ, жағасын ұстағандар жеткілікті. Букмекерлік компанияның төленбеген салығы, өсімпұлы мен айыппұлы 145 миллиард теңгеге жуықтаған. Қарыздың 62 миллиарды «Олимп.кз» серіктестігіне, қалғаны «Олимп» брендінің пайдаланған «Альфа бет» компаниясына тиесілі екен. Енді кенесінің қарызды қалай төлейтіні белгісіз. Барлық есепшот бұғатталған.

3

ҚҰДЫҚТАН
ШЫҚҚАН
ҚҰРБАҚА

ТИІМДІ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ
ЖЕМІСІ

4

ЖЕР ИЕСІ
ЖЕРГЕ
ҚАРАЙДЫ

6

АҢСАДЫМ
СЕНІ

8

on the web
JASQAZAQ.KZ

168 SAĖAT

www.jasqazaq.kz

E-mail: jasqazaq2019@mail.ru

БИЛІК

Еңбек адамына деген құрмет ерекше кездер болды. Оларсыз таң атып, күн батпастай еді. Қолында билігі бар азаматтардың жұмысы жүріп, мақтауға ілігіп жатса, ол да кей кездері күндіз-түні үй көрмей кететін жұмысшылардың арқасы екенін өздері мойындайтын. Бір жақсысы, шен-шекпенділер бұл шындықтан жалтарып кете алмайтын. Қазір ше?

Соңғы отыз жылда өмір өзгеріп сала берді. Қызметке қолы жеткендер қол астындағыларға күжірейе қарайтын болған. Тура бір өз қалтасынан қаражат төлеп жатқандай, ай сайын жалақыны жырмалайтындар көбейген. Айналымдағы миллиондарын есепке алмай, жұмысшының әзер жеткен аз ғана айлығына келгенде тырысып қалады. Сондайлардың кесірінен айлап аш қалатын, болмаса қарызға белшесінен бататын отбасылар саны артты. Міне, енді бақай есеппен жүретін басшылардың тірлігіне тосқауыл қойылатын болды. Жалақы бермейтін мекемелерге ендігі жерде айыппұл салынады. Тіпті есепшоттары бұғатталмақ. Айлық бермеген күннен бастап 0,25 пайыз мөлшерінде айыппұл салынады. Еңбек кодексіндегі бұл түзетулер жана жылдан бастап күшіне енуі мүмкін. Бұл туралы осы аптада Мәжілістің пленарлық отырысында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне еңбек мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасын қарау кезінде еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі Біржан Нұрымбетов айтып берді.

Бұл шара елімізде жалақы төлемей, жұмысшыларды сенделтіп қойған жағдай көбейген соң қолға алынған. Тек биылдың өзінде еңбек инспекторлары прокурорлармен бірлесе отырып, жұмыс берушілерден 5 миллиард теңгеден астам қарызды өндіріп алған. Соған қарамастан, еңбекақы төлеу мәселесі толықтай шешілмеуде. Жалақысын ала алмағандардың қатары 5 мың адамнан асып кеткен. Жалпы берешек бір жарым

миллиард теңгенің үстінде. Тіпті бұл жұмысшының ғана емес, мемлекет мүддесіне де қайшы. Қаншама салық дер кезінде аударылмай қалады, зейнетақы қорларына да кері әсері бар. Осы орайда министр Б.Нұрымбетов: «Бүгінде Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодекске өзгертулер енгізіліп жатыр. Бұл кодекс жеке заң ретінде Парламенттің қарауында. Онда мемлекеттік еңбек инспекторының ұйғарымы сот орындаушысының құжатымен теңестіріледі. Бұл бізге

занды жалақысын бір жыл бойына ала алмай жүрген. Компания басшылары құрғақ уәдемен алдаған. Мысалы, Сәрсенғазы Ерікбаевтың көпір құрылысында 6 ай уақыт жұмыс істегенін растайтын құжаты болған. Бірақ жалақы неге берілмейтінін түсінбейді. Өзге жұмысшылар да сондай. Отбасын асырауға, несиеcін дер кезінде төлеуге мүмкіндігі жоқ. Құрылыс компаниясының бұларды алдап келгені Алматы облыстық прокуратурасы арнайы тексерген соң

ЖАЛАҚЫДАН ЖАЛТАРЫП КӨР...

жалақы бойынша берешекті басқа жолмен, мәселен, шотты бұғаттау, мүлкті тәркілеу арқылы алуға мүмкіндік береді», — делі.

Нақтырақ айтсақ, еңбек жағдайлары бойынша қызметкерлерді кемсітуге жол бермеу мақсатында еңбек кодекcінде қызметкердің лайықты еңбек және тұрмыс жағдайларына қатысты норманы белгілеу, еңбек саласында кемсітушілік фактілеріне жол бергені үшін жұмыс берушілерді жауапкершілікке тарту үшін әкімшілік заңнамаға өзгеріс енгізу ұсынылған.

Өкінішке қарай, жалақысын ала алмай жүргендер қатары аз уақытта азаюы екіталай. Тағы бір китүрқы амал табыла ма деп алаңдайсың. Естеріңізде ме? Жакында ғана Алматыда ондаған жұмысшы наразылық ұйымдастырды. Олар өздері жұмыс істеген серіктестіктен

ғана белгілі болды. Шын мәнінде, компания жұмысшыларға 142 миллион теңге қарыз екен. Акырында жауапқа тартылатынын білген компания басшылары амалсыз жалақы төлеуге кірісті.

Мұндай оқиға жүздеп саналады. Қазіргі уақытта еңбек және халықты әлеуметті қорғау министрлігі пилоттық жобаны іске асыра бастапты. Соның шеңберінде 1 млн 220 мың еңбек шарты сотқа берілген. Сонымен қатар жұмыс берушінің мерзімді әскери қызмет өткеру кезеңінде жұмыс орнын сақтап қалу міндетін оларға жалақысы сақталмайтын демалыс беру жолымен бекіту ұсынылып отыр. Осындай түйткілдер заң жолымен реттеліп, жырға айналған жалақы уақытында төлене бастайды деген үміт бар.

Жамбыл ҚЫРҒЫЗБАЙ

Ауыс-түйіс

Мәулен ӘШІМБАЕВ,
Президент Әкімшілігі
Басшысының бірінші
орынбасары

**Қанат
БОЗЫМБАЕВ,**
Президент
көмекшісі

**Нұрлан
НОҒАЕВ,**
энергетика
министрі

**Махамбет
ДОСМҰХАМБЕТОВ,**
Атырау облысының
әкімі

БОЛЫП ТАҒАЙЫНДАЛДЫ

Инфографика

АЖЫРАСАТЫНДАР ҚАЙ Өңірде көп?

АЙМАҚТАР	ОТБАСЫ
Алматы облысы	6401
Шығыс Қазақстан облысы	4447
Қостанай облысы	3225
Атырау облысы	1389

Дереккөзі: Әділет министрлігі

Сөз-Жебе

**Бердібек
САПАРБАЕВ,**
Премьер-
Министрдің
орынбасары:

«Қазіргі білім саласына көңілім толмайды. Жуырда ғана халықаралық агенттік тарапынан жасалған сауалнама қорытындысында еліміз соңынан санағанда екінші орында тұр. Соңғы орында Грузия. Егер біздің балаларымыз Америка, Еуропа сияқты алпауыттардан қалмай білім алғанын қаласақ, білім сапасын арттыру керек. Мәселен, күнделікке байланысты. Интернеттің жылдамдығы нашар ма, қолмен толтыру керек. Оқулық мәселесі де маңызды. Оқулықпен жұмыс істейтін адам оқулық шығаруға да, аудару жұмыстарына да қатысуы тиіс».

Әлеумет.т⁰

ЖЕЛӨКПЕ ҚЫЗДЫҢ ЖЕЛІГІ

Қазір дем де жоғалып кетіп, артынан табыла қалатындар көбейіп кетті. Күні кеше Алматы сервистік қызмет көрсету колледжінің 2-курс студенті аяқ асты жоғалды. Желтоқсанның тоғызы күні сабақтан кейін үйіне қайтпаған 16 жастағы Айғаным түп-тура бір апта өткенде Түркістан облысының Сарыағаш ауданынан табылған. Сөйтсе, студент қыз ешкімге ескертпестен, жігітімен бірге сол жаққа кетіп қалыпты. Ертенін ойламаған бойжеткеннің бұл қылығын қалай түсіндіруге болады?

Мұндай жоғалып табылатындар соңғы екі-үш айдан бері әр өңірден жиі бой көрсетуде. Естеріңізде болса, осыдан бір ай бұрын Алматы облысының Ұйғыр ауданында оқушы қыз ізім-қайым жоғалып, бір аптадан соң жігітімен бірге Алматыдағы жалдамалы пәтерлердің бірінен табылған-ды. Жігіті дейтіндей, сырға салып, сөз бекіткен, құдалалты жер емес. Ғаламтор арқылы танысқан бөтен біреу шақырған көрінеді. Ал 14 жастағы қыз желігіп, сонау Шонжыдан Алматыға құстай ұшыпты. Ешкімге хабар бермей, апта бойы бір пәтерде жігіті екеуі бірге тұрыпты. Сонда бұл тәуекелі тау жығатын, жауапкершілігі жоқ қандай махаббат?!

Ащы да болса шындық: екі қыз да көмелет жасына толмапты. Бірі — студент, бірі — оқушы. Әлгі қыздар бойжетіп, он-солын таныған адам болса, оның жөні бөлек. Ал аузынан ана сүті арылмай тұрып, мұндай әдетке үйір болуы, шынында бей-жай қарайтын дүние емес.

Бұл жауапсыздық па, әлде қоғамда сондай дерт бар ма? Он сегізге толмай, тұрмысқа шықпай тұрып үйінен қашу, некесі қиылмаған адаммен апта бойы бірге болу — қазақы дәстүрімізге де, ұлттық намысымызға да, заңға да қайшы. Біз де бала болдық. Жас болдық. Бірақ кез келген уақытта мойнымызда жауапкершілік деген жүк тұратын. Ұл болсақ та әке-шешемізден сұранбай, сауық-кешке бармайтынбыз. Апамыздың рұқсатын алмай басқа қала түгіл, көрші ауылдағы туыстардың үйіне бейсауыт қылдырмайтын едік. Тіпті бөтен үйге қонып қалу қыз түгіл, ер баланың өзіне сын болды. Әрі-беріден соң үйден қашу деген сияқты жауапсыздық пен тәртіпсіздікті бұрын-соңды ешкімнен естимейтінбіз. Бұл соңғы жылдары белен ала бастаған жағдай.

«Қызың үйде, қылығы түзде». Қазір екі үйдің бірінде бойжетіп қалған қыз, ержетіп қалған үл өсіп жатыр. Баланың тәрбиесін буыны бекімей тұрып тезге салмасаң, ұшып-қонған желікке шағында кеш болары анық. Қазақ «Қызға қырық үйден тыйым, қала берсе есіктегі күннен тыйым» деп бекер айтпаса керек-ті. Өйткені, қыз тәрбиесі қашаннан басты назарда болған. Қыздан ұрпақ тарайды. Ұрпақтан ұлт қалыптасады. Дені сау, ақыл-есі дұрыс, саналы ұрпақ өсіру үшін алдымен болашақ ананы — он жақтағы қызды тәрбиелеген. Бұрынғылар үйдегі қызды бөтеннің сұғынан, жаттың көзінен жасырып өсірді. Қыз баланың он жақта отырып аяғы ауырлап қалуы қазақ қоғамында өлімнен бетер күнә саналды. Қазір ол таңқалатын жағдай болмай барады. Бұрын ондай жаманатты дүние өте сирек кездесетін. Сол үшін де қызға есіктегі күң де тыйым салу керек деген қатаң тәртіп қалыптасқан. Ал сүйген адамына үлкендердің рұқсатынсыз қашқан қызды бұрынғы-соңғының жолымен төркіндетпейтін де өте қатал салт болды. Төркіндеу — ол замандарда қыздың сүйегіне түскен қара таңба. Мұның бәрін не үшін айтып отырмыз? Әрине, қазіргі қыздармен салыстыру үшін. Мәселен, қазіргі қыздар қашып кеткен жігітіне тұрмысқа шығып, сонымен бірге бақытты болып кетсе, ата-анасы оған да қуанады. Бірақ ондайлар аз. Бүгін бірін-бірі сүйіп, елігіп-желігіп, Қозы мен Баян болып, ертен «мінезі» жараспай екі жаққа кетіп жатады. Намыс емес. Бұрын бұл намыс түгіл, өлім еді. Үйден қыздың қашуы қорадан қой қашқанмен бірдей болып барады.

Жарас ШӨКЕ

сауалы

Бекболат ТІЛЕУХАН, Мәжіліс депутаты:

— *Зымырандарды ұшыру қоршаған ортаға және халықтың денсаулығына әсер етуі алаңдаушылық туғызуда. Кезінде «Протондардың» құлағанын білеміз. «Бәйтерек» кешенінен ұшыру үшін қандай зымыран тасығыштар қолданылады? Бүгін пайдаланылып отырған, қоршаған ортаға зиянды әсер ететін баяғы «Протоннан» қандай айырмашылығы бар?*

жауабы

Асқар ЖҰМАҒАЛИЕВ,
цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрі:

— Байқоңырдан ұшырылған «Протон» зымыран тасығышы экологияға зиян келтіреді деген уәжіңізбен келісемін. Өйткені, бұл зымыран тасығыш гептил отынын пайдаланады. Ал «Союз-5» гептил отынын пайдаланбайды. Оның орнына оттегі мен керосин отыны қолданылады. Ол экологияға зиян тигізбейді. Экология жағынан ешқандай мәселе болмайды.

Екі көзі тостағандай болып, төрт аяғын төрт жаққа тарбита жайып тап алдына секіріп түскен. Ғұмыр бойы қалалық жерде өскен келіншекке таңырқай қарайтындай. Түрі мүлде ұсқынсыз екен. Есті кетіретін ертегілердегі құбыжық тәрізді. Мұндай қорықпасы бар ма. Келіншектің тұла бойы мұздап кетті. Шыңырау құдықтың түбінен қауғамен бірге бақа шығады деп кім ойлаған.

Алғашында құдықтан суды қалай аларын да білмеген. Көшеде өтіп бара жатқан бозбалалар көмектесті.
— Ауыз суды осы жерден аласыңдар ма? — деп сұраған бұл.

Микробиологиялық және санитарлық-химиялық тазалық деңгейі республикалық көрсеткіштен көп төмен болып тұр», — дейді.

Осы орайда, Жарқайың, Жақсы аудандары тұрғындарының 27,3 пайызы сапасыз су ішіп отырса, Шортанды, Астрахан аудандарының тең жарымы дәл осындай күй кешуде. Астрахан, Егіндікөл, Целиноград аудандарындағы ауыз су сапасы дабыл қағарлықтай.

Енді сапасыз су ішудің себебі неде деген сауалдың төңірегінде орын алып отырған олқылықтың жай-күйін таратып көрелік. Біріншіден, облыстың көп өңірлерінде ауыз су ашық су көздерінен алынуда. Мал суарылған, құс ұшып қонған, жиектегі бар коқысты көктемгі қарғын су өзімен бірге сол жерге құятын болғандықтан, ашық су көздерінде тазалық қайдан болсын?! Екіншіден, онсыз да

эпидемиологиялық қаупі өте жоғары болып отыр», — дейді.

Мамандардың айтуына қарағанда, мұндай су құбырларын мүлде пайдалануға болмайды. Барының өзі бағаланбай отыр. Осы арада тағы бір дерек, 2009 жылы Степняк қаласының іргесіндегі Қарабұлақ ауылындағы және Шортанды ауданындағы Төңкеріс селосындағы «Даму Азия» банкінің қаржысы

ҚҰДЫҚТАН ШЫҚҚАН ҚҰРБАҚА НЕМЕСЕ КЕНЕЗЕСІ КЕПКЕНДЕРДІҢ КЕСЕЛІ НЕДЕН?!

— Иә, енді қайдан, осы ауылдың барлығы атам заманнан бері ауыз суды осы құдықтан алып ішеді.

— Сұмдық, — деген қаладан келген келіншек және өз тілінде одан да өткерлеу бірер сөзді айтып тастады.

Қысы-жазы сапасы күмәнді болса да сарылдап суы ағып тұратын Көкшетау қаласында туып-өскен келіншек Березняковка селосына тұрмысқа шыққан. Алғашқыда жарына ауылда тұруға, ата-енесін бағып күтуге келісімін де берген. Қалалық келіншектің әлеуметтік-тұрмыстық жағдайы тудырылмаған ауылға баруы біртүрлі ерлік іспетті еді.

Облыс орталығынан таяқ тастам жерде, су қоймасының етегін баса қоныстанған бұл ауылдың суға жарымай отырғаны мүлде түсініксіз. Жарты ғасырға жуық уақыт бойы ауыз суды тасымалдап ішіп отыр. Бөшкенді суға толтырып таси қоятын көлігің болса бір жөн. Әсіресе, қарға алым жер ұзап шыға алмайтындарға қатты қиын-ақ. Олар ауыз суды литрлеп сатып алады.

Ақмола облысының тұрғындарының 85 пайызға жуығы ғана орталықтандырылған ауыз сумен қамтамасыз етілген. «Ақбұлақ», «Сапалы су» мемлекеттік бағдарламаларының қолға алынғанына қанша жыл?!

Ақмола облыстық құрылыс басқармасының басшысы Марат Әубәкіров «Ауыз сумен қамту барысында құрылыс жұмыстары жүргізілуде. Бұрнағы жылдарға қарағанда біршама алға басушылық бар. Соңғы он жылда алдыңғы жылдардағы көрсеткіштермен салыстырғанда біршама өсім бар. Нақты айтсақ, 10 пайыз. Осындай істің арқасында сусыз отырған елді мекендер саны 7,84 пайызға кеміді» — деп түсіндірді.

Сексен көлді омырауына сексен моншак етіп таққан Көкшетау мен Қараөткел өңірі сулы, нулы өлке санатында. Бұлқынып аққан бұлақтарымен өрі мен ылдыын көктей өтіп, шөліркеген даланың тандайына нәр беретін өзені қаншама. Бірақ соның өзінде де мамандардың айтуына қарағанда, кей жерлерде жерасты су қоры жарытымсыз екен. Барлау жұмыстары осыны анықтаған. Әсіресе, Егіндікөл ауданында жерасты суларының тапшылығы байқалады. Тығырықтан шығу үшін 35 жоба жүзеге асырылуда.

Ауыз су қоры бар деген жерлердің өзінде ішінара судың сапасыз болуы да алаңдатушылық туғызып отыр.

Ақмола облыстық қоғамдық денсаулықты қорғау департаментінің басшысы Азамат Дүйсенов: «Су сапасы дабыл қағарлық деңгейде.

өнезденіп жатқан ашық су көздерінен су тартатын құбырлар әбден ескіріп біткен. Жарылғаны былай тұрсын, ұзақ жылдар бойы тазаланбағандықтан, оның өне бойы таттанып шіруге айналған. Су тазалайтын қондырғылардың да жағдайы мәз емес. Құбыр арқылы келген сапасыз суды талапқа сай тазартуға қауметі қаптал жетпейді.

Департамент басшысы Азамат Дүйсенов: «Көкшетау қаласы, Жақсы селосы, Белағаш кенті, Астрахан ауданындағы Колутон стансасындағы ту тазалайтын құрылғыларды дереу ауыстырып, осы орайда кешенді шара қолдану керек. Әйтпесе, тұрғындардың денсаулығына зиян», — дейді.

«Алған жердің қары да таусылады» демекші, күні-түні пәленбай текше метр су айдаған соң неше жерден айдыны кен, түбі терең болса да, ашық су көздері мүлдем сарқылмаса да ойсырай кемиді. Әсіресе, жаздың ыстық айларында. Осы орайда, бұрын күні-түні су үстеп жататын бұлақ көздері бітелгендігін айтуға тиістіміз. Ал су айдынының астын кеңейту, тазалау, жерасты суымен молайту жұмыстары мүлдем дерлік жүргізілмейді. Суы ортайған арналар жаз бойы борсып, иістенбек. Оның үстіне, жағалаудың бөріні қамыс құрақ басып кеткен. Балдыры қанша?! Осы арада мынандай бір деректі келтіре кетелік, өңірде әр жылдары су тазалайтын 47 блок-модуль орнатылған екен. Бірақ, өкінішке қарай, осы блок-модульдердің 51 пайызы он жылдан астам уақыт бойы кәдеге жаратылмай отыр. Ал қалғандарының 8-і істен шыққан. Ақкөл ауданындағы Еңбек ауылының, Ерейментау ауданындағы Новомарковка ауылының жанындағы су көздеріндегі блок-модульдер қыруар ақшаға сатып алынып, орналастырылғаннан бері бір күн де пайдаланылмапты. Судай аққан есіл қаражат-ай десенізіші. Белгіленген тәртіпке орай, блок-модульдер берілгеннен кейін бір жыл көлемінде кепілдігі болуы керек екен. Одан былайғы уақытта қызмет көрсету келісімшартына сәйкес пайдаланушы кәсіпорындар модуль-блоктың ақаусыз қызмет етуін қамтамасыз етуге тиісті. Осы орайда, ондай келісімшарттың жасалмағандығын екпін түсіре айтуға тиістіміз. Коммуналдық қызмет көрсететін кәсіпорын басшыларының айтуына қарағанда, мұндай техникалық қызметті уақтылы атқарып тұру үшін әр жыл сайын кемінде 7-15 миллион теңге қаражат қажет болады екен. Қараусыз қалғандықтан, қауіп те аз емес.

Департамент басшысы Азамат Дүйсенов: «Санитарлық-техникалық жағдайдың қанағаттанғысыздығына орай, облыста 159 су құбырының

есебінен салынған су құбырлары мүлдем пайдалануға берілмеген. Міне, жаны ашымастықтың жойқын мысалы осы арада. 2018 жылы Шортанды, Целиноград, Біржан сал аудандарындағы 16 нысанның санитарлық-эпидемиологиялық тұрғыдан жарамсыздығына орай хаттама толтырылған. Онда олқылықтың орнын толтыру тайға таңба басқандай етіп көрсетілген. Оны айтасыз, 2009 жылдан бері 90 нысан иесіз тұр. Демек, ондағы жағдайға түптеп келгенде, халықтың денсаулығына ешкім жауап бермейді деген сөз. Барының бапсыз екендігін жоғарыда айттық. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы бөлімдеріне ауыз сумен қамтамасыз ететін нысандарды техникалық тұрғыдан ақаусыз күтіп ұстауына бұғалтқан қаржы бөлінбеген. Келенсіздіктің құлағы осы жерде қылтып тұрған жоқ па?!

Тағы бір ойсырап тұрған мәселе, ауыз сумен қамтамасыз ететін нысандарда жұмыс істейтін білікті мамандардың жетіспеушілігі. Бұл нысандар стратегиялық маңызды нысандар қатарына жатса да, тек 11-інің ғана әскерлендірілген күзеті бар. Бұл дегеніміз — барлық көлемнің небары 3 пайызы ғана.

Су құбырлары жүйесі талапқа сай, уақытында тазаланбайды. Дезинфекция жүргізілмейді. Ал бұл жұмысты атқару үшін бері қойғанда 300 миллион теңге қаражат керек екен. Биылғы жылы қажет қаржының 30 миллион теңгесі ғана бөлінген. Тақырыпқа сай образға орап айтсақ, бүркүге де жетпейді. Су сапасына ұдайы мониторинг жүргізілуі керек еді. Ол да жоқ. Өйткені, бұл жұмысқа 77,5 миллион теңге қажет болса, 2018 жылы 21,3 миллион теңге ғана бөлінген. Осындай олқылықтардың орын алуы себепті, жергілікті жұрт жылымшы татыған, сапасы күмәнді су ішіп отыр.

Ауыз судың құрамында минералды тұздың шамадан тыс көбейіп кетуіне байланысты ел денсаулығында ауру-сырқау көбейген. Жыл сайын үш мыңға жуық осындай оқиға тіркеледі. Облыстағы 30 елді мекен ауыз суды ғұмыры ешкім сапасын тексеріп көрмеген, қолдан қазылған құдықтар мен ұңғымалардан ішіп отыр. Мұндай күмәнді құдықтардың сегізі Астрахан, тоғызы Атбасар ауданында.

Атам қазақ баяғыда-ақ «ауру астан» деген. Біліп айтқан. Қазір оған қоса судан да болып тұр.

Байкен КӨБЕЕВ,
Ақмола облысы

Сұхбат

Ел болашағы, ұлттық құндылықтар әр қазақты толғандыратын өзге де мәселелер. Қоғам қайраткері Оразкұл Асанғазымен осы тақырыптар төңірегінде әңгімелестік.

Jas qazaq: «Жерде жетім жыласа, көкте періште күніренеді» деген сөз бар. «Жетімін қаңғытпаған ел едік» дегенді де жиі айтамыз. Ендеше, жетім балаларымызды шетке жібермей, оларды казак жерінде өсіруге не кедергі болып отыр? Осындай мүмкіндікке қашан қол жеткізіміз мүмкін?

О.Асанғазы: Әрине, айтып отырғаныңыз өте орынды. Бірақ мәселенің екінші жағы да бар. Біріншіден, Қазақстан әлемдік қауымдастықтың толыққанды мүшесі ретінде «Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы конвенцияға» қосылған мемлекет. Сондықтан, біздің елімізге де әлемдік шарттарды орындап отыруға тура келеді. Олай болмаған жағдайда бұл бала құқығын шектеу болып табылады. Бірақ сыртқы істер министрлігінің, бас прокуратураның, білім және ғылым министрлігінің деректі әртүрлі болғандықтан, есепті нақтылау, шетке кеткен балаларды қалағалау тапсырылды. «Отандасымыз бен шетелдік бала асырап алушылармен қатар ниет білдірген жағдайда, қазақстандықтарға басымдық берілуі керек» деген мәселе қойдық. Осыған орай, бала асырап алам деушілерге талап та, заңдық мәселелер де біраз жеңілдетілді. Қаржылай қолдау мәселесі де реттелді. Бұдан арғысын халықтың санасына бердік.

Jas qazaq: Жетімдер санының күн санап көбеюін отбасы құндылықтарының әлсіреуімен де тікелей байланыстыруға болағандай. Ендеше, бүгінгі отбасы тәрбиесінде нендей мәселелер кемшін түсіп жатыр деп есептейсіз?

О.Асанғазы: Әрине, мемлекеттің негізі — берік отбасында. Өйткені, отбасыдан келіп қоғам құрылады. Ол қоғам мемлекеттің даму бағытын айқындайды. Өкінішке қарай, бүгінгі отбасылық тәрбие ұлттық құндылықтардан ажырап қалды. Ақпарат нөпірінің көптігі сонша, біз жаһандануға жұтылып бара жатырмыз. Түрлі ақпарат көздері, анайылықты, өзге де жат қылықтарды насихаттайтын фильмдердің нәтижесінде казак жерінде бұрын-соңды болмаған қарттар, жетімдер үйі пайда болды. Сондықтан, біздің алдымызда ер-азаматтардың жауапкершілігін көтеруге, қыз баланы өз міндетін атқаруға тәрбиелеу міндеті тұр.

Мемлекет басшысының айрықша маңыз беруімен ел көлемінде өтіп жатқан «Мерейлі отбасы» байқауының тұрақты ұйымдастырылуының астарында да осындай мәселе жатыр. Сондықтан, отбасындағы атаның, әженің ролін қалпына келтіру, әке мен ананың жауапкершілігін көтеру мәселелеріне маңыз бере түсуімізге тура келеді. Біздің ұрпағымызға әженің әлдіі, атаның батасы, әке мен шешенің ырзашылығы мен мейірімі, өнегелі тәрбиесі, өрісті үлгісі аса қажет.

Jas qazaq: Тарыдай шашылған қазақты қаншалықты біріктіре алдық? Осы мақсатқа бастайтын ұлы көш қаншалықты өз мақсатына жетті? Әңгімені осы сұрақпен түйіндесек...

О.Асанғазы: Қазақтарды біріктіретін ең негізгі құндылық бар. Ол — қазақтың тілі. Бүгінде қазақтар әлемнің 44 мемлекетінде тұрады. Міне, соларды ұлттық тіл ғана біріктіруі тиіс. Әлемде қандастарын өз еліне шақырып отырған үш қана мемлекет бар. Олар — Израиль, Германия және Қазақстан. Осы үштіктің қатарында Қазақ елінің болуының өзі үлкен мақтаныш. Ал тікелей «Нұрлы көш» бағдарламасына келетін болсақ, көш белгілі бір деңгейде тарихи миссиясын орындай алды. Бірақ оны толыққанды жүзеге асыру қаржы мәселесіне келіп тіреледі. Ал қаржы жайының қалай болып жатқандығы бүгінде бесенеден белгілі. Сондықтан, қандастарымыз «маған не береді?» деп емес, «мен еліме не беремін?» деген мақсатпен келсе деймін. Дәл осы ұғыммен оралған көптеген қандастарымыз ел экономикасының, мәдениетінің дамуына өз үлестерін қосуда. Қазақстанның қай шетіне келсе де, олар Отанын, елін, жерін сүюдің, тілін, дінін, мәдениетін қастерлеудің, құрметтеудің озық үлгісін көрсетуде.

Сөз соңында мынаны айтқым келеді. Қазақ тарихта рухы биік, намысы жоғары, ар тазалығын бар байлықтан жоғары қойған дана халық ретінде қалды. Бүгінгі жастарымыз осындай дара халықтың ұрпағы екендігін мақтан тұтуы тиіс. Біз әлемнің ең озық отыз еліне осындай намысшыл бейнемізбен барғанда ғана озық тұратын боламыз.

Jas qazaq: Ой-пікір бөліскеніңізге бек рахмет!

Сұхбаттасқан
Баян ЖАНҰЗАКОВА

E-mail: jaspqazaq2019@mail.ru

www.jaspqazaq.kz

АЛЕУМЕТ

Нарық

Отандық нарықты сапалы жанармаймен қамтамасыз етуде Шымкент мұнай өңдеу зауытының алар орны ерекше. Құрал-жабдығы мен өндіріс технологиясы ескірген зауытта жаңғырту жобасының іске асуы отандық мұнай-газ саласындағы маңызды оқиғаның бірі болғаны анық.

Сондай-ақ Шымкент МӨЗ – «ҚазМұнайГаз» бөтен CNPC (Қытай) компаниялары табысты серіктестіктігінің жарқын үлгісі. 2007 жылы ұлттық компания «ПетроҚазақстан Ойл Продактс» (ПКОП) ЖШС акциясының 50 пайызын сатып алғаны мәлім. Содан бері ҚМГ зауытты тең дәрежеде басқару мүмкіндігіне ие.

Осы аптада Қытайдың Қазақстандағы Төтенше және өкілетті елшісі Чжан Сяо Шымкенттегі жұмыс сапарында мұнай өңдеу зауытына да бас сұғып, тілші қауыммен жүздесті.

«Бұл — біздің өзара тиімді ынтымақтастығымыздың жемісі», — деді Чжан Сяо сөйлеген сөзінде. — Мен зауытты көріп, осындай кәсіпорында жұмыс істейтін жергілікті тұрғындар үшін қуанып тұрмын. Мұны Қазақстан мен Қытайдың өзара тиімді және жемісті іс-әрекетінің тамаша үлгісі деп білемін. Сіздер зауытта көне құрылғы, қандай да бір ластануды көрдіңіздер ме? Не болмаса, шетелдік мамандарға басымдық беруді байқадыңыздар ма? Сонғы кезде осындай алып-кашпа сөздер ақпарат кеністігінде көп айтылып жүр. Осы мәселелерге айрықша назар аударып, анығына көз жеткізсеңіздер екен. Бүгінде Шымкент мұнай өңдеу зауытының жанарғаны сонша, оны мүлде басқа кәсіпорын деуге болар. Өйткені, ол ең заманауи құрал-жабдықпен және озық технологиялармен қамтылды.

Шынында да, жаңғыртуға дейін 1985 жылы салынған зауыттағы технологиялық құрал-жабдықта мұнайды терең өңдеу мүмкін емес еді. Ал өндірілген өнім Еуро-2 стандартына ғана сәйкес болды. Сондықтан зауытты

сонғы үлгісі әкелінді. Қытай мамандары көмектесіп, кейбір түсінбей қалған тұстары болса айтып отырады. Бұл істе қателесуге болмайды», — деді.

Құрылғыда жұмыс істейтін мамандар зауыт құрылысы кезеңінде осыған ұқсас орындарда тәжірибеден өткен көрінеді. Негізінен жастарды алған. Айталық, цехта еңбек ететін 175 адамның орташа жасы 29-дан аспайды.

«ПетроҚазақстан Ойл Продактс» ЖШС бас директоры Цзян Шидің

бензиндегі күкірт көлемі он есе азайды. Көмірсутегі мен ауаны ластайтын өзге де қалдықтардың таралауы 90 пайызға кеміді. Зауыттағы тазарту құрылғыларын жаңғырту жұмыстары толығымен аяқталды. «Жабық» және «жер үсті» құрал-жабдығын пайдалану ауаны және топырақты ластауға жол бермейді. Сондай-ақ екінші қайтару пайдалану есебінен суды үнемдеуге қол жеткіздік.

Жаңа қондырғылар іске қосылғаннан кейін «ПКОП» ЖШС-да 2017–2018 жылдары 284 жаңа жұмыс орны қосымша аттестаттаудан өткізілді. Зауыт жұмыскерлерінің 98 пайызы — жергілікті тұрғындар, 2 пайызы ғана шетелдік азаматтар екенін айтқан жөн.

Кәсіпорындағы экологиялық өзгерістер мұнай өңдеу зауытына жақын орналасқан «Жұлдыз» ауылының тұрғындарын қуанып отыр.

Ақсақалдар кеңесінің төрағасы Олжабай Сүйерқұлов Қытайдың Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті елшісі Чжан Сяомен кездесуде өз алғысын білдірді. Қоршаған ортаға қамқорлық жасалып, қосымша жұмыс орындарының ашылуы «Жұлдыз» тұрғындарының көңілінен шыққандай. «Білімді, қолынан іс келетін азаматтар жұмысты алыстан іздемейді», — дейді ауыл Олжабай ақсақал.

Жалпы «ПКОП» ЖШС-де жаңғырудың бір жылында 500 жаңа жұмыс орны ашылған. Бұған дейін мұндағы жұмысшылардың орташа жасы 53-56 жас болса, қазір 41 жасты құрайды екен. Өндіріске кілең жастар тартылып жатыр. Оның 98 пайызы қазақтар екенін айтып өттік. Ал жұмысшылардың орташа айлық жалақысы — 230 мың теңге.

«ПКОП» ЖШС әкімшілік-құқықтық мәселелер департаментінің директоры Гүлназ Әшірбаева да өз мағлұматымен бөлісті.

«Өзара тәжірибе алмасу аясында Қытайдың мұнай өңдеу зауыттарына және салалас кәсіпорындардың жұмысымен танысу мақсатында, жыл сайын компания жұмыскерлеріне Қытай Халық Республикасына сапарлар ұйымдастырылады. Кәсіпорын жұмыскерлеріне қауіпсіз еңбек жағдайларын жасауда жоғары көрсеткіштері үшін «ПетроҚазақстан Ойл Продактс» ЖШС «Дүние жүзілік еңбекті қорғау күніне» орай ұйымдастырылған «Үздік қауіпсіз кәсіпорын» байқауында арнайы дипломмен және жеңімпаз кубогімен марапатталды. Өндірістік қызметтегі жетістіктері үшін және Шымкент мұнай өңдеу зауытын жаңғырту және қайта құру жобасын іске асыруға қосқан үлесі үшін «ПетроҚазақстан Ойл Продактс» ЖШС басшылығы мен жұмыскерлері мемлекеттік наградалармен, медальдармен және құрмет грамоталарымен марапатталды», — дейді ол.

Қытай Халық Республикасының Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті елшісі Чжан Сяо бұл зауытта бір жыл бұрын болғанын тілге тиек ете келе, аз уақыттың ішінде көз өзгерістің орын алғанына ризашылығын білдірді.

«Модернизация компанияға екінші өмір сыйлапты. Бүгінгі таңда «ПКОП» ЖШС-де озық жаңа технологиялар, цифрландыру, өндірістік процестерді жетілдіру салаларында халықаралық тәжірибе кенінен қолданылуда, бұған Қазақстан мен Қытай мемлекеттерінің ұлттық операторлары деңгейіндегі тиімді және жемісті ынтымақтастықтың арқасында қол жеткізілді десек қателеспейміз», — деді Чжан Сяо.

Мәлдір КЕНЖЕБАЙ,
Шымкент қаласы

(Басы 1-бетте)

БАЛАЛАР БІЗГЕ ҚАРАЙДЫ, БІЗ...

Ондай тәжірибелер көрші елдерде бар. Сырттан әкелінетін мұндай өнімдерге бажды көбейтіп, отандық шығармашыл қауымды ынталандыруды қолға алғаны жөн. Сонымен бірге арнайы гранттар жариялау арқылы балаларға арналған шығармаларды молайтуға болар еді. Сонда ғана баланың мемлекеттік тілді жас кезінен үйренуіне мүмкіндік туғызатын едік. Егер өркениетті елдердің қатарынан көрінеміз десек, баспа өнімдерінің мағынасын ғана емес, экологиялық жағынан таза қағазға, сапалы бояумен басылуын да қадағалауға міндеттіміз.

Біздің елде таланттар да, талантты туындылар да бар, бірақ қолдау жағы кемшін. Мысалы, қазақ балаларынан өзге шетелдік көрермендердің де көңілін бірден өзіне аударған «Томпак» сериалы, «Ертегілер еліне саяхат», қазақ тілінде шыққан «Көліктер» мультсериалы, «Груффало» ертегісі т.б.

Алайда ескі-ақ сериясының өзі миллиондаған көрсетілім жинаған «Қошқар мен теке» анимациялық фильмі жалғасын таппағаны мүлдем түсініксіз?

Жалғыз «Балапан» телеарнасын қаржыландыру жағын түбегейлі өзгерту қажет. Сонда эфирді дубляжбен толтырудың орнына төл туынды жасалады, бірінші кезекте төл өнеріміз бен мәдениетіміз дамитын болады.

«Дән топырағын тапса ғана өнеді» деген аталы сөз бар. Жас балаға жақсы мен жаманды, ізгілікті үйрету — тек ата-ананың ғана емес, қоғамның да міндеті. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, мынадай мәселелерді қарастырып, оң шешілуіне ықпал ету дұрыс деп санаймын. Мәселен, балаларға арналған мемлекеттік тілдегі баспа, басқа да киноөнімдерін өндірушілер мен сатушылар үшін арнайы жеңілдік белгілеп, интернет-дүкендер жұмысын реттеу керек. Балалар мерзімдік басылымдарын және әр сынып оқушылары үшін ұсынылған әдебиеттердің электрондық нұсқаларын ақысыз жүктеме жасау Үкімет тарапынан қолдау табуы тиіс. Көрсетілімі көп, жоғары рейтингке ие анимациялық сериалды түсіруді қаржыландыруды, олардың тарифін көрші мемлекеттердегі

тарифтермен сәйкестендіруді қамтамасыз ету де (*Ресейде бізден 10 есе жоғары*) күн тәртібіндегі мәселе. Сонда ғана қайсыбір дәуірде қалып қоя жаздаған «Бар жақсы дүние — балаларға» деген әлеуметтік-халықтық бастаманы іс жүзіне асыруға мүмкіндік туады.

Дархан МЫНБАЙ,
Мәжіліс депутаты

Бастама

Чех Республикасының астанасында «Клементинум» ұлттық кітапханасы мен өліміздің Ұлттық академиялық кітапханасы арасында ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды.

АБАЙДЫ АРДАҚТАЙДЫ

Қазақстан елшілігі бастамашы болған кітапхана басшыларының кездесуіне елшілік қызметкерлері, қоғам қайраткерлері де қатысты.

Екіжақты келіссөз барысында келесі жылы Чех кітапханасында Абай Құнанбаевтың туғанына 175 жыл толуына орай мәдени-ақпараттық орталық ашу келісілді. Орталыққа ойшыл ақынның өлеңдері, өмірінің әр жылдарындағы картиналары қойылады. Арнайы сайт ашылып, орталық қызметі жан-жақты насихатталмақшы. Бұл қазақ мәдениеті мен әдебиетін чех халқына кеңірек таныстыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар орталық жазушылар, мәдениет, білім және ғылым саласының қайраткерлері бас қосатын киелі жерге айналмақ.

Жамбыл ҚЫРҒЫЗБАЙ

Сандар сөйлейді

ҚАРЫМ мен ҚАБІЛЕТ

(млн/адам)

Жоғары немесе арнайы білімі жоқтар	1,7 миллион
Жұмысқа жарамды	9,2 миллион
Тұрақты жұмыс істейтіндер	8,7 миллион
Жоғары білімді	3,35 миллион
Арнайы білімді	3,74 миллион
Орта білімді	1,68 миллион

Дереккөзі: inform.kz

қайта құру жобасы мемлекеттің Үдемелі индустриалдық-инновациялық бағдарламасына енгізілді.

Ауқымды жоба «ҚазМұнайГаз-ӨМ» АҚ мен CNPC E&D компанияларынан алынған тең қарыз есебінен қаржыландырылды. Оған қоса, «Қазақстан даму банкінен» қарыз алынды. Жобаны іске асыру үшін 1,8 млрд доллар көлемінде инвестиция құйылды.

Еске сала кетсек, Шымкент мұнай өңдеу зауытын жаңғырту және қайта құру жобасы екі кезеңде жүргізілді. Әлем бойынша ірі инвестициялық жобаларды іске асыруда мол тәжірибесі бар CNPC корпорациясының бөлімшесі — СРЕСС мұнай инженерлік-құрылыс компаниясы Жобаның бас мердігері болды.

Елімізде өндірілетін мұнай өнімдерінің жалпы көлемінің шамамен 30 пайызын зауыт шығаратындықтан, жаңғырту жұмыстары кезінде негізгі өндіріс тоқтаған жоқ. Кәсіби мамандардан құралған команда жобаны белгіленген мерзімде табысты орындап шықты.

Жобаның бірінші кезеңі аяқталғаннан кейін — жеңіл нафтань изомерлеу қондырғысы, жылына 4,0 мың тонна күкірт өндіру қондырғысы, реконструкциядан өткізілген дизель отынын гидротазалау қондырғысы, автоматты түрдегі құю қондырғысы пайдалануға берілді.

Осылайша, жаңғырту жобасы іске асырылғаннан кейін шығарылатын өнімнің көлемі мен түрі (ассортименті) көбейді.

Компанияның техникалық директоры Бақыт Ереғенов журналистерді зауыттың тыныс-тіршілігімен таныстырды. Алдымен өндірістік қуаты жылына 2 млн тоннаны құрайтын каталитикалық крекинг кешеніне апарды. Мұнда каталитикалық крекинг бензинін гидротазалау қондырғысы (жылдық қуаты 1,0 млн тонна), қанықпаған көмірсутекті газдарды күкіртсіздендіру қондырғысы (жылдық қуаты 303,1 мың тонна), сілтіні тазалау қондырғысы (*жылдық қуаты 6,0 мың тонна*), қаныққан көмірсутекті газдарды күкіртсіздендіру қондырғысы (*жылдық қуаты 145,0 мың тонна*), күкірт өндіру қондырғысы (*жылдық қуаты 15,0 мың тонна*), С3/С4 фракцияларын бөлу қондырғысы (*жылдық қуаты 301,9 мың тонна*), аминді регенерациялау қондырғысы (*жылдық қуаты 1,345 мың тонна*), қышқыл ағызынды суларды буландыру қондырғысы (*жылдық қуаты 792,1 мың тонна*), қысқа циклды адсорбциялау қондырғысы (*жылдық қуаты 209,8 мың тонна*) жұмыс істеп тұр. Бұл кешенді алып зауыттың жүрегі десе де болады.

Каталитикалық крекинг кешенінің басшысы Мұрат Тапбергенов:

«Каталитикалық крекингті орнату — өте күрделі процесс, оның үстіне бізге ең

(Басы 1-бетте)

Арай қасындағы топты студенттермен алаңның шетіне келіп, сәл сабыр еткендей болып, аз аялдап тұрып қалып еді. Бір сәт істің беталдысын, бағытын аңдып, өздерінше сыр тартқандай болған. Алаң маңы сәт сайын өзгеше типтегі машина, әр қилы әскери киім киген жасауыларға толып кетті. Бір шетте қаздай тізілген тәртіп сақшылары көзге түседі. Бір-бірінен белгілі қашықтықта орын теуіп, сап түзеген ішкі істер әскерлерінің де қорамы мол. Ал алаңға келетін төрт жолдың торабын түгелдей жол қызметкерлері торлап алған. Ілуде бір арнайы тапсырмамен келген машина болмаса, өзгесін бұл маңға жолатар емес. Катал-катал әмір беріп, қатты айғайлай сөйлеп, зекіп, жолын кес-кестейді. Алайда келушілер карасы үзілмеген. Әлдебір тұстан бірінің атын бірі атап, айғайлап сөйлеген дауыстар, тіпті шырката салған әлдебір таныс әннің сарыны естіледі. Әр-әр жерде қызыл, кейде ақ матаға жазып алған ұранды сөздер көзге түседі. Әсіресе, ана бір жақын тұрған топтың ақ матаға «Әр халықтың өз көсемі болуы керек» деген Лениннің сөзін

пішінді сорлылар. Сендер әуелі сол партияның не екенін білесіндер ме?

— Білеміз, — деді Арай бөрінің атынан жауап бергендей болып, — білеміз. Біз білетін партиялық саясатта мұндай бассыздық болмауы тиіс.

— Қандай бассыздық? — Бір ұлтты өзге бір ұлттын адамы басқарсын деген қағида еш жерде жазылмаған. — Солай ма? — Солай сенбесеніз, ана бір қалын топтың шетіндегі ұранды оқыңызшы. Ол — Лениннің сөз. Онда «Әр халықтың өз көсемі болуы керек» деп жазылған. — Сен не деп тантып тұрсың, — деді офицер, — сонда мен сендердің адамның тілі келмейтін сөздерінді оқуым керек пе? — Әлбетте оқыңыз. — Оқымаймын, — деп китықты офицер, — оқи қоймаспын. Ол жазуды мен түгіл, ана әскерлер жетектеп жүрген иттер де оқымайды. — Сандырақтамаңыз, — деді Арай ойлы қоңыр көздері ашумен жарк ете түскендей болып, — көп сандала берменіз. Кетіңіз, кет!

— Ей, сен не деп тантып тұрсың, мына маған, офицерге кет деп тұрсын ба? — Дәл айттыңыз, маған сен де бір, өзін айтқан ит те бір. — Мені ит дедін бе? — Иә, сен тура қанды ауыз каска төбеттің өзісін. Қыз сөзін аяқтап та үлгере алмап еді. Өйткені, мына сөз шымбайына батқан орыс офицері оны жактан ондырмай осып жіберген. Жиылған топ селк ете қалған. Қыз да дәл осылай болады деп ойламаса керек, екі беті дуылдап, тұрып қалып еді. Алайда ол есін тез жинады. Есін тез жинаған бойда өзіне өлердей өшігіп, тесірейе қарап тұрған офицерді оң жақ көзінің үстің ала шарт еткізіп, қатты салып қалып еді. Офицердің бас киімі анадай жерге домалап кеткен. Ол бас киіміне де қарамаған қалпы, енді қызға тұра ұмтылды. Жағадан ала түсіп, бұрап жығып, тектінің астына алмакка

МҰЗДА ЖАНҒАН АЛАҰ

(повестен үзінді)

жазып алуы ерекше назар аудартады. Студенттер осылайша қайда барарын, не істерін білмей, ділгірлеп тұрғанда бұлардың қасына бір офицер келген. Қолында қару, мойнына асынған байланыс аппараты бар, өзі мұздай болып киініп алыпты. Келген бойда студенттерге қарап, өнін суытып тиісе сөйлеген. Офицердің мына тұрысы көптен шынжырда байлаулы тұрып, әбден ызыланған овчарка итті елестеткендей еді.

— Мұнда неге келдіңдер, — деді салған жерден, — сендерді мұнда кім шақырды?

Студенттер не дерін білмей дағдарып қалған. Шынында не деу керек? Бейбіт шеруге келдік дей ме, жоқ біз партияның мына сорақылығына қарсы қыр көрсеткелі келдік дей ме?

— Неге үндемейсіңдер? — деп ақырды орыс офицері. — Неге ғана үндемейсіңдер? Жоқ, тілдерінді жұтып қойдыңдар ма? Не болмаса, жалғыз ауыз сөзбен жауап қатуға дөттерін жетпей қорқып тұрсыңдар ма? Ой, өңкей сужүрек немелер, тұрған тұрыстарына болайын.

— Офицер жолдас, — деді Арай енді бұдан ары сөйлемейді өзіне ар санап, — офицер жолдас, біздің неге келгенімізді өзіңіз де біліп тұрсыз. Керек десе, жауабын да өзіңіз айтып тұрсыз. Бізді ешкім шақырған жоқ. Біз өз еркімізбен келдік.

— Неге келдіңдер?

— Біз партияның шешіміне қарсымыз.

Офицер көк көзі әнтек жарк ете қалғандай болып, қарқылдап күліп жіберген.

— Олай емес, — деді офицер енді сәл жұмсарғандай болып, — партия қателеспейді, партия қашан да әділ шешім шығарады.

— Солай, — деп студенттер ортасында тұрған Қалдыгүл оның сөзін аяқ асты қостай кетті, — офицер дұрыс айтады. Біз партияның адал шешіміне қарсы келмедік. Өйткені, біз партияның сенімді көмекшісі комсомолымыз ғой. Бәрін де комсомолсыңдар.

— Иә, иә, жөн, — деп оның сөзін Барбосын да қостап кеткен. — Қалдыгүл дегені дұрыс. Біз мұнда бекер келдік.

— Иә, біз мұнда босқа келдік. Ең жақсысы кері қайтқанымыз жөн.

— Комсомолдар, — деді Барбосын бәріне жағалай қарап, түбі бір бәлеге ұрынып қалмайық. Менің сөзіме

бекінген. Алайда оның бұл бассыздығынан түк те шықпаған. Соның арасынша осы сәтті сырттан аңдып тұрған қарулы қолдар әлгі немені бір ұрып қалпақтай ұшырып, итше текпілеген. Офицер жығылған бойда жәй жатпап еді, өзіне бір сұмдықтың, керек десе өлім қаупі төнгенін сезген соң бар дауысымен баж ете қалған. Көмек сұрағаны еді. Офицерге көмекке өзгелері де ұмтылды. Оның ту сыртынан тағы бір қарулы жастар кимелеп, аламан қырғын басталып та кетті.

Алаңдағы жағдай сәт сайын ұшығып, шырыға түскен. Айнала толассыз шуға толып, даңғаз болып жатқандай еді. Біреуді біреу біліп болар емес. Жан-жақтан қаусыра торыған халық өліспей беріспекке бекініп, өңмендей алға ұмтылған. Алаңды қоршау қалындаған сайын келушілер де қара үзбей ағыла берген. Қаз-қатар тізілген жаяу әскердің қолындағы қарғыбау тағынған тайыншадай-тайыншадай үйретілген иттер өршелене алға ұмтылып, арас-арс етеді. Босанды бітті, нені болмасын жұлып жеуден тайынар түрі жоқ. Бірақ аңдыздаған ашулы топ оның үргенін де елең қылар емес. Танкілердің ауыр сықырлаған дыбысы естіледі. Айғай-шудан құлақ тұнады. Біреуді біреу көмекке шақырып, жанұшыра айғайға басады. Кейде оған өзгелері езеурей үн қатып, бірдеме деген болады. Бірақ не дегені еш анық естілмейді. Аспанға жарк-жүрк етіп, мылтық атылып жатты.

— Араларынды бұзба, араларынды бұзба, қатар жылжыық, — деген қатқыл үн естілді. Сол сол-ақ екен, бір белдеудің бойында тұрған қалын топ бір мезетте алға жылжыған. Әскерлер шебін бұзып та өтіп кетіп еді. Санқылдаған радио үні біреу қылғындырып жатқандай тұншыға баж-бұж ете қалған. Бұл осы көріністі алыстан бақылап тұрған әскери штаб жасауыларына берген қысқа бұйрығы еді. Кенет жан-жақтан жаяу әскер жамырай алға ұмтылып, әлгі топты лезде сақиналап қоршап алған. Тағы да бірін-бірі итерісу, топ-топ болып, ерегіс басталған. Адам толқыны ақ қар үстінде сендей соқтығысты.

Әудем жерден, Үкімет үйінің түбінен әлдекімнің сампылдап сөйлеген дауысы естілді. Осымен үшінші рет ел алдына шығуы. Бұл жолы да сөзінің басын қазақ тілінде бастап, артыныша қазақша тілін жұтып қойғандай, орысшасына басқан. Айтатыны сол баяғы бір сөз, тарандар дейді. Бұл істеп тұрғандарын мүлдем кате, сендер жаса

тойлайтын кездерің ғой. Қапы қалмандар. Әсіресе, қыстың мынандай қақаған күнінде жаурап қаласыңдар!

Оның осы айтқандарын басқа емес, құйтақандай шағын денелі, қалақ бас, екі жағы суалып, көзі шүңірейген, басында жыртық-жыртық түлкі тұмағы бар егде жастағы біреуге тікелей әсер еткен секілді. Әлгі бейбақ араққа сылқия тойып алыпты. Әбден кетуі кетіп, мас болғаны айтпаса да көрініп тұр. Әлтек-тәлтек басып, бірер қадам жүреді де, тоқтай қалып, қолындағы арақты аузынан қылғыта жұтады. Қылғыта жұтады да ашы бірдеме жегендей тыжырынып қояды. Осы сұрына қарамай тек жүрсе жақсы ғой, арақты домбыра қып тартып, әндете бастады. Үймізде, төрімізде, портретте, тұрған кім, — дейді де, — ол — Ленин бабамыз, ол — Ленин данамыз, — деп арғы жағын айта алмай ықылық атып, иегі кемсендеп, көңілі босап, боздап кеп қоя берді. Бейшараның сауысқанның көзіндей шүңірейген түйме көздерінен ыстық жас моншақ-моншақ болып төгілді. Мұндай еліргендерге өзгелер басу айтып, ақылға шақырып жатты.

Екі жақтың түске дейінгі текетіресі үлкен қырғынның алдындағы дайындық секілді еді. Түс ауып, күн екіңдіге ауғанда манадан бері бір-бірімен қастығысып, ұстасып тұрған топ қып-қызыл қанды шайқасқа жол ашқан. Енді екі жақтың да, әлденені тосатын, аялдайтын реті жоқ еді. Ауыр танкілер сықыр-сықыр етіп қозғалып кетті. Мойындарына қарғы бау тағынған иттердің жібі шешілді. Әр-әр жерден дамыл-дамыл мылтық атылды. Айғай-шу тіптен өрішіп кетті. Көптен бері әбден бауыры қызып, қордаланып тұрған қау ағаш енді окыс желге үн қатып, лап беріп, көк түтінді көкті шарпып, қалын өртке айналған. Қыздардың әр-әр тұстан құлақ тұндыра шыңғырған дауысы құлаққа шалынады. Жігіттер де жанталасқа түскен, бір-біріне дем беріп, қауқылдасып жатты.

— Жантас, кейін қайт, кейін қайт.

— Сендер, балалар, шашырамай, бері таман келсеңдерші. Тізе қосалы, тізе қосалық.

— Ей, қайда қашып барсың? Қыздар аяқасқа түсіп жатқанда, сенікі не жорық.

— Қайтпа, қайтпа, шегінуші болмандар.

— Сен осы тұрған топ ана араға барындаршы, қыздарды ит талап жатыр.

— Қап, атана нәлеттер-ай, әбден басынды-ау.

— Бізді ешкім де басынбайды, бізді басынам деген басынан айырылады.

сеніндер және маған еріңдер. Келген ізімізбен кері кетелік. Адамның айыбы жоқ деген. Бәлкім, біз мұнда аласып келген болармыз.

— Дәл айтасың, Бареке, біз адасып келдік. Кетелік. — Жоқ, біз қайтпаймыз, — деді Арай әлденеге ашуланып, соңымызға еріңдер. Кетелік.

Студенттер екіге жарылған. Екі белсенді бастаған аз ғана студенттер кері қайтқанда, Арай бастаған топ сол орындарында тапжылмай тұрып қалып еді.

— Міне, адал жастар деген осы, — деді орыс офицері өз тапқырлығына сүйсінгендей болып, — айтқаныңды дереу түсінді. Өздерінің нағыз Лениншіл жастар екенін толығымен дәлелдеді. Ал сендерге не тұрыс, сендер де қайтыңдар. — Жоқ, біз қайтпаймыз, — деді Арай әлденеге ашуланып, тістене сөйлеп. — Біз кім көрінгеннің айдаған жағына жүре беретін мал емеспіз. Біздің өз жолымыз, ізгі мұраттарымыз, арайлы болашағымыз бар. Біз сол өзіміз дйттеген сәулемі шаққа жету үшін ештемеден де тайынбаймыз. Әлгіле ғана айттық қой, біз — қазақ жастары партияның бұл шешіміне түгелдей қарсымыз.

— Қызық, — деді офицер қикарланып, — жанағы біреулері жап-жақсы еді. Айтқаныңды тыңдады да жайына кетті. Ал енді мыналарды қара. «Жер ала, бұлт шала» деген осы.

— Партияның шешіміне қарсымыз дейсіңдер ме? — деді ол бұлар қайда барады дейсің, тағы біраз тұқымдасам, өздері-ақ тәубесіне түседі деген дәмелі оймен кергі сөйлеп. — Соны айтып тұрған мына сендерсіңдер ме, өй, өңкей мал

басып, жанылып тұрсыңдар дегенге саяды. Партияның дегені дұрыс, партия не десе соны орындандар. Жиылған топтың әр-әр жерінен қара үзіп, әлдекімдер жұлқынып алға озып еді. Олар да ел алдына шығып, өз ойын айтқысы келген. Бірақ ешкімді де Үкімет үйіне жақын жуытар емес. Жиылғандар сонда да тек тұрмады. Енді тұрған орындарында айғайлап, айбат шеге бастаған.

— Ей, зұлымдар, — деген дауыс естілді, — сендер түп-тура зұлымсыңдар. Сендердің айтып тұрған сөздерін құрысын. Өздерін де құрыңдар. Сендер ер емес, есіңдер. Сендер қызыл қоғамның қызыл итісіңдер.

Оның бұл айтқандары да кей жері түсініксіздеу болып, үзіліп-жұлынып, берекесі кетіп естілген. Оған екінші дауыс қосылды.

— Ей, беті күйгендер, — деп бебеулей шықты әлгі дауыс, — сендер түп-тура беті күйген жансыңдар. Беттеріңнің күйгені сол, сендер ана тілін аяққа басқан алаяқсыңдар. Неге сендер осыныша қазаққа қарап, басқа тілде сөйлейсіңдер. Көздерің ақсын сендердің. Сөздерің құрысын сендердің. Сендер, — деп тағы бірдемелерді айтып келе жатыр еді, кенет техника гүрілдеп, әлгі сорлының үні лезде жұтып қойған. Үкімет үйі жанынан әлгі дауыс қайта естілді. Елге «тарандар» деп, өзіңше мүләйімсі қалды. Оған жауап ретінде әр-әр жерден тас ұшып, бөтелке шағылып жатты.

Осы кезде сапырылсаң топтың арасына машина тоқтап, арақ сапып жатты.

— Азаматтар, — дейді дауысын соза айғайлап, — азаматтар, арақ алыңдар, ішіндер. Осы кез сендердің ішетін, ойнайтын,

— Алғадай, аяма, соқ, соғып жібер.

— Керім, ана бір қыз өлетін болды, басын сүйеші.

Қанды қырғын дамылсыз жалғасып жатты. Қазақ жастары аппақ қар үстіне өздерінің ерліктерін қып-қызыл қанмен өрнектелді. Қан судай төгілді. Екі жақтан да еш аяу, мәмілеге келу болмады. Бір қыз шалқалай жығылған әскерінің кеудесінен ұрғыштады. Одан сәл әрмен топты әскери бір қызды ортаға алып, тепкілеп жатты. Қалың қорқау қасқырдың талауына түскен еліктің лағындай болған қыз байқұс отқа тастаған шыбықтай бұратылды. Кеш батып, ымырт үйірілген сайын Үкімет алаңы жараланғандарға тола бастаған. Машина біткен жанұшыра сапырылысты. Жәніл жәрдем машинасының дамылсыз жанайқайы қаланың жон арқасын шымырлатты. Арай да осы қып-қызыл қырғынның бел ортасында болған. Аланды тастап, шығып кетудің де реті келген. Алайда өз құрбыластарын мынандай от пен өрттің ортасына тастап кетуді қастырмаған. Не болса да көппен бірге көруді мансұқ еткен. Пәлендей ерлік жасамаса да, қолынан келгенін аямады. Біреудің басын сүйеді, біреудің аузына су тамызып, жарасын танды. Енді біреуді қолтығынан демеп, жұрүіп кетудің жәрдем етті. Сөйтіп жүргенде кезекті қастығыста қатты соққыға жығылған. Арт жағынан құлақ түпке қалада тиген темір таяқ өндірдей жас қызды қалпақтай ұшырған. Одан арғысы бір сәт белгісіз, естанды дүние еді...

Дәнеш АХМЕТҰЛЫ,
жазушы

Мәселе

Сауырына сегіз адам малдас құрып отырғандай жалпақ, шымқай қара талпақ танау биыл ересен

семірген. Ірк-ірк өтіп жүре алмай қалуға жақын. Семіретін де жөні бар. Биыл облыс диқандары әп-әдемі өскен астығын түгел жинай алмай қалды. Талпақ танау қорыста жатып-ақ біледі. Өздері кінәлі. Көктемде кеш екті. Ырғалып жүріп алды. Құтты бір

Оның жалған екендігін тұқымы, жанар-жағармайы, жүйкесінің он бес талы ысырап болған дикан мен ен тегін егінге қарнын қампайтқан талпақ танау ғана біледі.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев қоныр күздің соңында Ақмола облысына ресми іссапармен келгенде республикадағы ең астықты өңірде ұнның қымбаттағандығын түсінбейтіндігін айтып жергілікті басшыларды біраз іреген. Бірақ олар да біздің кейіпкеріміз тәрізді іреген сайын қондана түседі.

Мәдениет ауылдары бар. Күре жолдың бойындағы мың шұңқырды, опыра ойылып бір-біріне жалғасып жатқан, көрген адамның иманы қасым болатын қазан шұңқырларды айналып өту бұрын жүріп көрмеген адам үшін, тіпті мүмкін еместей.

Әр жолаушы Мәдениет ауылына дейін 1900 теңге, ал Ұлан ауылына дейін 1600 теңге жолақысын төлейді. Қазіргі күні халықтың көпшілігі жекеменшік көлікпен жүреді ғой. Автобуска сирек отырады. Сондықтан бұл бағытта жолаушы тасымалдап, табысқа кенелу қиын. Селкілдеп отырған жолаушыны аяйсын. Әсіресе қариялар мен балаларға қиын. Күзгі қара жаңбыр басталғанда жол мүлдем жүруге жарамсыз болып қалады. Оның үстіне астық тасыған ауыр салмақты автомашиналар онсыз да қауіпті тұрған жолды қиратып кетеді.

Астық демекші, бұл өлкедегі шаруашылықтар күзгі жиған дәнін

ЖЕР ИЕСІ ЖЕРГЕ ҚАРАЙДЫ

бидайдың тоқсан күн пісетінін естерінен шығарып алған тәрізді. Күзді күні Арқаның қара жаңбыры құйып көп бергенде, «қап» деп бармақтарын тістеген. Есесіне, жаз бойы қорыста жатқан талпақ танауға тым жақсы болды. Аңызда қалған басы бір қарыс бидайды көксоқта қалпында шетелдік комбайннан да жедел қылғытты-ай келіп. Нәтижесін өзіңіз көріп тұрсыз.

Дикандарды шалған қырсық талпақ танауға жайлы болғанымен, халыққа жайсыз болып шықты. Желтоқсан айында Көкшенің аспанындағы он бесінде жаңа туған ай тігінен туып еді. Халыққа жайсыз болатынын талпақ танау жауырын ашпай-ақ білген. Іле ұн қымбатталды. Қымбаттамағанда қайтсін, баданадай-баданадай болып өскенімен, пісіп үлгермеген қыруар егін сабағында қалса. Қаншасы қалғанын қазір ешкімге есептей алмайды. Қарашаның басында қыламықтап қар жауған кезде егінді түгел шауып алдық деген ақпар берілген.

Астық көп болар еді. Жер бос жатыр. Облыстық прокуратура бір миллион гектар жерге жуық ауыл шаруашылығы алқабының туырылып бос жатқандығын анықтаған. Дені банкротерден несие алғанда кепілдікке қойылған. Кейін белгілі бір себептермен әлгі ауыл шаруашылығы құрылымдары банктен алған қарызын қайтара алмай, қыруар жерді тастап кетті. Қазір қурай басып, текке жатыр. Ал негізгі жер иелері, яғни пай иелері өздеріне тиесілі үлестерін ала алмай, қан қақсап отыр. Осының бір шешімі табылса, тышқан жылы тамаша болар еді деп тамсанып қояды өздері.

Жүрегі алқымына тығылған талпақ танау төрт аяғын төрт жаққа тарбита басып қыр үстіне шыққан. Таяқ тастам жердегі көзіне ілінбейтін, тас қараңғы түн. Бұл өңірде қантардың соңында ғана күн сәл ұзарады. Оған шейін қайда әлі?!

Май басқан талпақ танаудың демі үзіліп кетердей. Өткен ғұмырын ойлап қояды. Өткен ғұмыр дегенде, Көкшенің көкмайсалы ормандарын емін-еркін аралаған бір жылын. Мынау жерұйығына енді қайтып оралғанша 11 жыл бар.

Ет пісірім уақыттан соң анау көгілдір таулардың арғы бетінен титімдей тышқан көрінбек. Жаңа жылға сол ие. Өткен жылда ойына алғанның бәрін жүзеге асыра алмады. Әттен-ай, әттен, әсіресе жолдың жайы есіне түссе, талпақ танаудың төрт елі май басқан шүйдесі жыбырлап кетеді. Сандықтау ауданы аумағындағы жергілікті маңыздағы жолмен жүріп өткен жолаушы енді қайтып, бұл өңірге ат ізін салмастай болары анық. Бір қарағанда аудан орталығы Балқашинадан 108 шақырым қашықтықтағы Мариновка елді мекені қазіргі жүйрік көлікке бұйым емес тәрізді. Бірақ осы аз ғана жолдың нашарлығынан бір тоқтап, бір жүріп, сағаттап сапар шегуге тура келеді. Жалғыз Мариновка ғана емес, жол бойында Романовка, Богославка, Широковский, Каменка, Васильевка, Ұлан,

Мариновка селосының іргесіндегі Адыр астық қабылдау кәсіпорнына, одан әрі алпыс шақырым жердегі Атбасар элеваторына тасиды. Ел ырыздығы алтын астықты тасушылардың да көрген күні осы. Қуатты техника қанша жана болғанымен, бірер жылда сау тамтығы қалмай сынып бітеді. Әрі әр минуты өлшеулі астық үшін арпалыс кезінде қаншама қолбөгеу.

Тас жолдың тақсыретін тартқан елді мекендердің тұрғындары жаз айларында сұлбасы қалған жолдан қашып, дала жолдарын пайдаланды. Онда да шекенді шылқытатын ештеңе жоқ. Жауын суынан ойылған ойдым-ойдым қазан шұңқырлар. Әр көліктің соңында шұбатылған шаң. Бағыттың анық білмейтін адамның адасып кетуі оп-оңай. Ал қыс — жергілікті тұрғындар үшін өте ауыр маусым. Арқаның ақ бораны онсыз да қирап біткен жолды жиі алып қалады. Қар қамауында қалған елді мекендердің тұрғындары аудан, облыс орталығына қатынай алмайды. Көктемде де көрген күн осы. Бұрынғы бейнет бесбатпан болып ауырлана түседі. Сарқырама өзені тасыған сәтте Широковский және Дорогинка елді мекендеріне баратын жолды басып қалады. Қашан су қайтқанша қатынас үзіледі. Жергілікті тұрғындардың айтуына қарағанда, азық-түлік табылады-ау, ауырып-сырқағандарға қиын.

Каменка селосынан Преображенка, Белгородское, Раздольное елді мекендеріне қатынайтын жол өбден тозған. Жол емес, бағыты ғана бар. Мәдениет ауылының манайындағы жолдың бөлігі өбден тозып біткен. Осы елді мекеннен Ұлан ауылына қатынайтын тас жолдан өту, тіпті мүмкін еместей.

Ал кезегін күткен, өбден тозығы жеткен жергілікті маңыздағы жолдар аз емес. Бұл орайда Ерейментау — Павловка — Аршалы бағытындағы жалпы ұзындығы 120 шақырым, Нұр-Сұлтан қаласының оңтүстік орамындағы өбден тозығы жеткен 41 шақырым, Ақкөл ауданындағы Новий Колутон — Азат — Минск бағытындағы қашықтығы 70 шақырым тас жолды айта кетуге болады.

Көкше төбеге жеткенше көп-көрім уақыт бар. Май басқан денесін зорға сүйреген талпақ танау бар қуатын жинап қыр басына шыққан. Сол сәтте соңғы демі үзіліп кетті. Ал арыдағы шоқы басынан тышқан жылының құлағы қылтып келе жатыр еді...

Байкен КӨБЕЕВ,
Ақмола облысы

Ынтымақтастық

Әл Фараби атындағы ҚазҰУ-дың ректоры Ғалым Мұтанов Сауд Арабиясының білім министрі доктор Хамад бин Мұхаммад Әл аш-Шейхпен және Король Сауд университетінің ректоры Бадран әл Омармен кездесіп, екі ел арасында ғылым-білім саласында ынтымақтастық орнату мәселесін талқылады.

Кездесу барысында академик Ғ.Мұтанов білім беру жүйесін дамыту бойынша, оның ішінде еліміздің жоғары оқу орындарында білім сапасын арттыруға, ғылыми технологияларды дамыту бағытында Қазақстанда және жоғары оқу орындарының көшбасшысы саналатын Әл Фараби атындағы Казак ұлттық университетінде атқарылып жатқан іс-шараларға тоқталды. Сонымен қатар, келер жылы ғұлама ғалым Әбу Насыр әл Фарабидің 1150 жылдығына орай елімізде жоспарланып отырған ауқымды шаралар туралы айтып берді. Осыған орай, ҚазҰУ аймағында қолға алынып жатқан әл Фараби ғылыми-технологиялық алқабын құру, сондай-ақ ҚазҰУ БҰҰ-ның Өркениеттер альянсымен бірлесе отырып «Университет 4.0» моделін іске асыру, «Жібек жолы университеттерінің альянсы» халықаралық ІТ кластерін құру бойынша жұмыс жоспарымен таныстырды.

Қазақстанның Сауд Арабиясындағы елшісі Берік Арын екі ел арасындағы дипломатиялық қарым-қатынастардың жақсы жетістіктерін айта келе, ғылым-білім саласындағы қарым-қатынастарымызды нығайтудың өзектілігіне тоқталды. Қазіргі таңда еліміз тарапынан келген жастардың діни білім беретін бағыттағы университеттермен қатар, Сауд Арабиясының білім, ғылым саласындағы жаңа мүмкіндіктерді кеңінен пайдалану туралы ойын жеткізді.

Сауд Арабиясының білім министрі өз кезегінде ел үкіметінің экономикалық және қоғамдық өмірін жаңғыртуға бағытталған

«Сауд Арабиясы — 2030 стратегиялық бағдарламасы» аясында білім беру, ғылым жүйесінде жүргізіліп жатқан реформаларға тоқталып, қазақстандық делегацияның ұсыныстарын толық қолдайтындығын білдірді. Әл Фарабидің 1150 жылдық мерейтойын өткізуге үлес қосатындықтарын да атап өтті.

Кездесу қорытындысында білім және ғылым саласындағы екіжақты қатынастарды нығайта отырып, әріптестікті арттыру бойынша және Сауд Арабиясы тарапынан қазақстандық жастарға арнайы бөлініп отырған 163 грантты ел үшін қажетті мамандықтар бойынша магистратура және докторантураға бөлуге уағдаласты. Сондай-ақ Қазақстан жастарын Сауд Арабиясына оқуға қабылдаудың талаптарын қайта қарап, бұдан бұлай тек белгілі жоғары оқу орындарынан Қазақстанның Сауд Арабиясындағы елшілігінің ұсынысы негізінде ғана оқуға қабылдауға келісілді.

Айдос ҚҰСАЙЫНҰЛЫ

Биыл XX ғасырдың 20-30 жылдары Қазақстанның саяси, экономикалық, әлеуметтік жағынан дамуына елеулі үлес қосқан көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері Тұрар Рысқұловтың туғанына 125 жыл болады. Оның өмір жолы қазақ жерін жайлаған алапатты нәубеттермен тығыз байланысты. Соның бірі – 1916-1919, 1921-1922, 1931-1933 жылдардағы ашаршылық. Осы ашаршылықтарды ауыздықтауға ол тікелей араласты.

Тұрар Жылқыайдарұлы казак даласында болған үш ірі ашаршылықты көрген. 1916-1919 жылы болған аштық тұсында он-солын енді таныған жас жігіт болатын. Ташкенттегі

ТҰРАРДЫҢ ХАТЫ

мұғалімдер семинариясына оқуға түскен, әрі қаланың іргесіндегі Красноводск тәжірибе алаңында бағбан болған. 1916 жылы патшаның маусым жарлығына қарсылық білдірген ұлт-азаттық көтеріліс басталған кезде оқуын да, жұмысын да тастап, туған жері Әулиеата уезіндегі Меркеге келіп, көтерілісшілердің арасынан табылған.

1916 жылғы патша жарлығынан кейінгі еркек кіндіктілердің кара жұмысқа алынуы, казак малы, астығының талан-таражға түсуі мен патша әскерлерінің көтерілісші ауылдарды ойрандатуы, казак малын соғыс есебіне алынуы немесе айдап әкетілуі, егіннің салынбауы елдің ашығуына алып келді. Аштық 1917 жылғы қос революциядан кейін де қатты білінді. Сөйтіп, бұл аштық 1919 жылдың басына дейін созылды. Бұл кезде Тұрар жастар арасында беделі өскен, революция ісіне берілген азамат болып қалыптасқан-тын. Оның ұйымдастыруымен Меркеде «Қазак жастарының революциялық одағы» құрылды.

Ашаршылықтың аса қатты белен алған жері – Түркістан өлкесі. Оның ішінде Сырдария, Жетісу өңірі ілігіп, ашыққан ауылдардың саны арта түсті. Өлкеде ашаршылық болуының бірден-бір себебі – астық салынып келген сұғармалы жердің басым бөлігіне макта егіліп, егіс алқабы қысқарып, өлкені астықпен 30 пайыз ғана қамтамасыз етіп, тұрғылықты халық ішкі Ресейден әкелінген астықпен қоректеніп келген еді. Алайда Ресейдегі төңкеріс, ішкі соғыс барысы астықты өлкеге тасымалдауға кедергі келтіріп, оның мөлшерін бірден қысқартса, ал майданды етпен қамтамасыз ету мал басының кемуіне алып келді.

Тұрар Рысқұлов «Социалды Казакстан» газетінде Түркістанды жайлаған аштық турасында: «1916-1918 жылдарда Түркістанда құрғақшылық қатты болып, егін шықпай қалды, аштық жайлады», – деп, оның болу себебін 1916 жылы дәл егін орағы кезінде басталған жергілікті елдің көтерілісі, жазалаушы отрядтардың елді қырып, шаруашылықты жайпап бүлдірген әрекеті, ұлт-тап күресінің бұрынғыдан да шиеленісуінен көрді.

Оның көрсетуінше, осылардың салдарынан өлкедегі шаруашылық шайқалып, күйзелді, керек-жарак бағасы 3-4 есе қымбаттап кетті. Ашаршылық Түркістанның барлық көшпенді және жартылай көшпенді аудандарын түгелімен қамтыды. Отырықшы аудандарының едәуірі ілінді. Ашыққан казак пен қырғыз топ-тобымен шұбырып қалаларға, селендерге (село) қарай ауа бастады. Барған жерінде жүздеп, мыңдап қырылды. Басқа жақтан келген астық пен тауар қаладағы Еуропалық жұртты ғана қанағаттандырып, жергілікті халық бұл азық-түліктен нәр татқан жоқ. Бұрын болып көрмеген шаруашылық дағдарысы мен ашаршылықтың салдарынан қала және селен (село) халқы ортасындағы тап тартысы ерекше шиеленісті. Алыпсатарлық, таптық қанау, ұлттар арасындағы өшпенділік күшейді.

1917 жылдың аяғына қарай Әулиеата уезінің 44307 шаруашылығы аштыққа ұрынды.

Сонымен қатар Перовск уезіндегі – 24 810, Түркістан уезіндегі – 12 296, Шымкент уезіндегі – 3 618, Қостанай мен Ақтөбе уездеріндегі 62 275 шаруашылықтар ашықты. Жетісу губерниясына қарасты бір Верный уезінің өзінде 220 мыңдай адам аштық дәмін тартты. Уақытша үкіметтің облыстық комиссариатына Павлодар, Верный, Әулиеата, Атбасар, Перовск, Қазалы, Түркістан, Шымкент, Ақтөбе, Жаркент, Лепсі, Темір, Орда, Қостанай және тағы басқа қалаларда азық-түлік қиыншылықтарына байланысты жағдайларының ауырлығын айтқан көптеген жеделхаттар түскен. Барлық жеделхаттарда «аштыққа қатысты бүлік» болуы мүмкіндігі айтылып, тез арада төтенше шараларды қолдануды өтінген. Қалаларда берілетін нан мөлшері азайып, оны тұрғындар күнделікті ала алмаған. Қыркүйек-қазанда Қазақстанда азық-түлік мәселесі одан сайын тапшылыққа айналып, Павлодар, Петропавл, Жаркент, Пішпек және тағы басқа қалаларда «аштық бүлігі» басталды. Ай сайынғы жіберілген үш жүз вагон азық-түлік тұрғындардың тек отыз пайызын ғана қанағаттандыра алған.

Түркістандағы, әсіресе Әулиеата уезінде аштық өршіп, мал шығыны, адам шығыны біліне бастады. Міне, осындай ауыр кезеңде уездегі аштық барысын ауыздықтауға Тұрар Рысқұлов белсене кірісіп, аштыққа ұшырағандарға көмек ұйымдастырды.

Жағдай ұшыға бастаған кезде республиканың барлық зауыт, фабрика, ауыл мен қышпақ жұмысшылары мен шаруалары, солдаттар астық монополиясын енгізу, алыпсатарларға тосқауыл қою арқылы аштықты ауыздықтауды талап етті.

Түркістандағы ашыққандарға азық-түліктей көмек Қазақстанның көптеген аудандарынан түсті. Түркістан өлкесінің уәкілі Саблин

жергілікті кеңестердің көмегімен Ақтөбе уезінен 27 мың пұт нан, 325 пұт сарымай, ондаған вагон картоп дайындалса, 1917 жылдың аяғында Әулиеата Кеңесінің арнаулы өкілдері Хоменко мен Жужин Ақмола облысынан 100 мың пұт нан сатып алған.

Түркістандағы жағдай ұшығып тұрған кезде Ақмола облысының орталығы болған Омбыдан, Петропавл, Семей және Солтүстік-Шығыс Қазақстанның басқа қалаларынан Москва мен Петроградқа күнде эшолон астық жөнелтіліп отырды. Мысалы, Семейден Орталыққа 1 716 мың пұт астық жөнелтілген. Ақтөбе облысынан Москваға 99 вагон астық пен басқалай азық-түлік жіберілсе, Батыс Сібірден 47 вагон бидай жөнелтілген. 1918 жылдың мамырына дейін толық емес мәліметтер бойынша Ресейдің өнеркәсіптік аудандарына Ақмола, Семей, Торғай және Орал облыстарынан 20 млн пұт астық пен ет жіберіліпті.

1918 жылдың сәуірінде Тұрар Әулиеата уездік кеңесінің атқару комитеті төрағасының орынбасары болып сайланғаннан кейін

аштыққан шаруашылықтарға егіс құрал-саймандарын, тұқым беруді сияқты мәселелерді қолға алады. Талан-таражға түскен азық-түлік мәселесіне орай арнайы комиссия құрып, ашыққандарға жәрдем беру ісін қатаң қадағалап, өрескел бұзушылықтарды анықтап, дер кезінде әшкерелеуге тырысты. Әсіресе орыс шаруаларынан астық сатып алуды ұйымдастырып, оны ашыққандарға бөліп беруді ұйымдастырды. Сонымен қатар ыстық тамақ беру пункттерін ашу шараларын жүзеге асырды.

Тұрар Рысқұлов уездік съезд, жиындарда ашаршылықпен күресу мәселесін батыл көтерді. Оның төрағалығымен 1918 жылдың 11 мамырында Әулиеатада өткен уездік съезден кейін казак ауылдарын тонаушылыққа ұшыратып отырған, орыс шаруаларының тарапынан жасап келген шабуылдарын тоқтатуды қолға алып, казактар мен орыстарды бір-біріне айдап салатын арандатушылыққа жол бермеу шаралары белгіленді. Олардың арасында осындай кикілжіңдердің шығуына дем беріп отырған кейбір мекеме басшылары орнынан алып, жауапқа тартты.

Кали милициясының өз қызметіне саляқтықпен қарауының нәтижесінде көшелерде аштан өлгендердің сол қалпында жатқандығын сыңға ала, оларға ашыққандарды дер кезінде тамақтандыру орындарына жеткізу, ал туыстары бар, бірақ

NÁÝBET

E-mail: jasqazaq2019@mail.ru

www.jasqazaq.kz

әлсіздіктерінен өздерінің тұрған жерлеріне жете алмай қалған адамдарды уақытша орналастыру бюросына жеткізуді міндеттеуді көтерді.

Ашыққандар қорында қаражаттың жоқтығынан базарда сатылатын малға салық салуды ұсынды. Мәселен, ұсақ малға 50 тиын, ірі қараға 1 сом мөлшерінде салық салу қажет деп тапты. Т.Рысқұлов, сонымен қатар театрлар мен көңіл көтеретін сауық орындарынан түскен қаражаттан да салық төлету керектігін баса айтты. Уездегі ашыққандардың ауыр жағдайына байланысты Орталық Үкіметтен 1 000 000 сом сұрау қажеттігін және уездік комиссариатқа

азық-түлік секциясы ұйымдасқанша ашыққандарды орналастыру мәселесін міндеттеп, медициналық қалағалауды күшейтті, байлардан киіз үйлер алып, оған аштарды орналастыру және оларға берілетін тамақ мөлшерін көбейтті.

Қазақстанда Ресей губернияларынан тамақ іздеп келушілердің қатары толастамады. Бұл тұрғындарды азық және жұмыспен қамтамасыз етуде бірталай қиыншылық туғызды. Жергілікті кеңестер шеттен келген босқындарға арнап ондаған тамақтану орындары мен асханалар ашуға мәжбүр болды. Қаржылай ақша бөлінді.

Аштықтың арты жұқпалы ауруларға ұласып, 1918 жылы да Әулиеата уезіндегі көшпелі казактардың арасында сүзек, іш аурулары, тырысқақ, құрқұлақ, оба аурулары тез таралды. Аш-жалаңаштан, індеттен қырылған адамдардың саны күннен-күнге көбейіп, өліктері далада шашылып қалды. Түркістан атқару комитетіне жолданған жеделхаттың бірінде: «Әулиеатада шірі бастаған өліктерді жинап алуға мұрша жоқ», – делінді. Осындай қиын жағдайда, яғни 1918 жылы қыркүйекте Тұрар Рысқұлов Түркістан автономиялы Республикасының Денсаулық сақтау халық комиссары болып тағайындалады.

олардың экономикалық жағдайының жергілікті халықтың әлеуметтік-экономикалық жағдайларымен теңестірілуіне, орыс шаруалары мен казактардың көшпелі халықтардан тартып алған жерлерін иелеріне кері қайтаруларына қол жеткізді.

Қайғы-қасірет әкелген 1921-1922 жылдардағы ашаршылық нәубеті 30-жылдары жалғасын тауып, халқымыздың тең жартысы қырылды, басқа елдерге босып кетті. Шет мемлекеттерге кеткен көпшілік қандастарымыз ұзақ уақыт бойы туған жеріне оралмай, еріксіз сол жақта тұрақтап қалуға мәжбүр болды.

Ел басына түскен киндыкпен күресуде Тұрар Жылқыайдарұлы бар күшін салды. 1931-1933 жылдары Қазақстанды жайлаған аштық барысын ауыздықтауға үкімет алдына батыл іс-шараларды ұсына білді. Бұл кездерде ол РКФСР Халық Комиссарлар кеңесі төрағасының орынбасары болатын.

Қазақстандағы ашаршылыққа байланысты Тұрар Рысқұлов жоғарғы орындарға бірнеше хат жолдаған. Оның бірі – 1932 жылы 29 қыркүйекте Сталинге жазылған хаты, екіншісі, 1933 жылы 31 қантарда БКП(б) Қазақ өлкелік комитетінің хатшысы Л. Мирзоянға, үшінші хаты 1933 жылы 9 наурызда Сталинге жазған екінші хаты, көшірмесі ХКК-не Молотовқа, ал төртіншісі 1933 жылы 11 наурызда Л.Мирзоянға, бесіншісі де Мирзоянға арналды, көшірмесі Қазақ ХКК-не Исаевқа жөнелтілген 1933 жылдың 9 қыркүйегінде жазылған хат.

1932 жылы 29 қыркүйекте Сталинге жазылған бірінші хатында Қазақстанда мал шаруашылығын қалпына келтіру шараларын айтқан болатын. Оның себебі белгілі еді: төркілеу, ұжымдастыру салдарынан мал басының кемуі, талан-таражға түсуі, қолды болуы әсер еткен.

Тұрар бірнеше ұсыныстар айтқан. Оның бірі – шығыс елдерден (*Батыс Қытайдан*) бір миллион қой сатып алу, екіншіден, ерікті түрде халықтан қаражат жинау, үшіншісі Қазақстанға шектес өлкелер мен республикаларға қоныс аударып барған казактарды баспаналарға орналастырып, жұмысқа тарту мәселесі. Ол сонымен қатар көшпелі өмірден отырықшыландыруды қолға алу, жіберілген қателіктерді жоюды ұсынады.

Ал 1933 жылы 31 қантарда БКП(б) Қазақ өлкелік комитетінің хатшысы Л.Мирзоянға жазған екінші хатында елдегі ахуалға байланысты Қазақстанның 70 ауданында егіс көлемінің қысқарып, мал басының кемуінен жаппай босу үдерісі орын алып отырғандығын, науқастарға арналған ауруханалардың жетіспейтіндігіне дабыл қаққан. Сонымен бірге 1932 жылы қыркүйекте Сталинге жіберген хатының көшірмесін де қоса салады.

1933 жылы 9 наурызда Сталин мен Молотовқа жіберген үшінші хатында қайраткер аштық мәселесін ашық көтереді. Ашыққандардың азық іздеп босуды, қырылуы етек жайып бара жатқандығын айта келе, олардың өмірін сақтап қалуға көмек сұрайды. Мал басының кемуі, егіс көлемінің азаюы, асыра сілтеушіліктер мен көзбояушылықтар, ұлт саясатының бұрмалануына қатысты нақты фактілер көрсетіледі. Бұл хатта ол 5 ірі ұсыныс айтқан. Олар: босқындарды барған жерлерінен қайтармай, орналастырып, көмек көрсетіп, жұмысқа тарту, ашыққандарды азықпен қамтамасыз ету, шаруаларға мал сатып өперу арқылы өлдендіру, мал шаруашылығын көтеру және халық қанын өткізу, халық шаруашылығының сараптау арқылы жай-күйін анықтау болатын.

Осы хатты жібергеннен кейін Тұрар Рысқұлов 1933 жылы 11 наурызда Л.Мирзоянға төртіншісі хатын жолдап, Сталинге хат жібергендігін айтып, басшы ретінде мәселені бақылауға алсаңыз деген өтініш айтқан. «Сіз мені Қазақстанның ішкі істеріне қол сұққысы келеді екен деп ойлап қалмаңыз, мен қойылып отырған мәселе тек Қазақстан тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге жалпы мемлекеттік тұрғыдан да айрықша маңызды болғандықтан жазып отырмын», – дейді.

1933 жылдың 9 қыркүйегінде Мирзоян мен көшірмесі Қазақ ХКК-не Исаевқа жіберген бесіншісі хатта казак жерінен басқа республикаларға босып барғандарға көмек көрсету, оларды жұмыспен қамтамасыз етуде көп іс-шаралардың жүргізілгенін, алайда Қазақстанның өзінде кері қайтып барғандар ауыр жағдайларға тап болғандығын, оларға ешқандай да үкімет тарапынан көмек көрсетілмей жатқандығын, тез арада осы мәселені қолға алуды талап еткен. Қазак халқының тағдыры қыл үстінде тұрғанда Тұрардың жанайқайын Орталық естіді. Бірақ көмек қолын созуға асықпады. Керісінше дабыл көтеріп, ел жағдайын айтқандардың аузын жапты. Бірін, елден кетірді, екіншілерін, кеңестік жүйеге қарсы әрекет етуде деген желеумен қудалауға кірісті. Тұрар да елден жырақта өмір сүруге мәжбүр болды. Дегенмен, осы аштық нәубетінде ол тікелей араласуымен мыңдаған казактарды аштық қасіретінен аман алып қалды.

Светлана СМАҒҰЛОВА,
тарих ғылымдарының докторы
(фот. мұрағат)

(Соңы. Басы
өткен санда)

Бұл әнді қоярда
қоймай сұраған
СССР халық артисі
Ришад Абдуллин ән сөзі
қолына тиген күні қатты қуанып, радиоға
тездетіп жаздырды да: «Ал, Илья, бірінші
мен айттым ба? Мен айттым! Бекен
Жылысбаев қайда? Ол ақсандап радиоға
жеткенше қай заман», — деді, мырс-мырс
етіп күліп қойды.

Әншілердің арасында мұндай
жарастықты зілсіз әзілдер айтылады да
жатады. Ондай сөзді Қазақстанның халық
артисі, профессор Бекен Жылысбаевтан да
талай рет естідім. Қадірлі Бекен көрнекті
жазушы Мұхтар Мағауиннің алпыс
жасқа толған торқалы тойында «Аңсадым

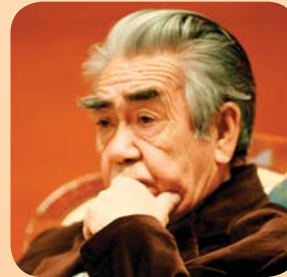
Ришад екеуіміздің илейтін теріміздің
пұшпағы бір, ол — «Аңсадым сені!» — деді,
бір сөзінен пендешілігі сезілмей.

канатындай көкірегін
желпуген, жебеумен келеді».

Ал, бір күні Атырауда ескі папкілерімді
реттеп аударыстырып отыр едім, бір
газеттің арасынан Әли Мұсахановтың
баяғы элегиясы жарқ етіп шыға келді.
Жоғалтқан алтыным! Мен үшін алтыннан
да қымбат элегия! Әли тіріліп келгендей
қуандым сонда!

«Аңсадым сені» әнінің бар хикаясы
осы!
Автор ретінде айтарым — бұл әнді әуел
бастағы сөзін жазған Әли Мұсаханов пен
одан кейін жазған Жарасқан Әбдірашев
екеуінің өлеңімен айта беруге болады.
Әли Мұсахановтың сөзін — «Элегия»,
Жарасқан Әбдірашевтің сөзін — «Аңсадым
сені» деп атау
керек! Осы
ғажап екі
акынның өлеңін
осылайша кимай
отырмын...

Ілия
ЖАҚАНОВ,
өнертанушы

Ұлы дала сазы

Түркі даласының музыкалық аспаптар мен сазын
дәріптеуші «Тұран» тобы бүгінде қазақ мәдениетін
шартарапқа танытып, насихаттап жүр.

Этно-топ қазақ халқының ұлттық аспаптарында ойнап
кана қоймай, көненің көзіне айналған аспаптарды жанартып,
әлемге паш етуде. Әсіресе топ мүшелері ұрмалы, шулы,
сылдырлы, үрлемелі, ішекті-ыспалы, ішекті-шертпелі, көп
ішекті, тілшелі тобына жататын аспаптарды жоғары деңгейде
менгерген. Өкінішке қарай, қазір ұлттық аспаптардың атауына
мән бермей, тіпті қалай аталатынын ұмыта бастағандар да бар.
Бүгін «Тұран» тобы менгерген бірқатар ұлттық аспаптарды
назарларыңызға ұсынып отырмыз.

Аңсадым сені

(ЭССЕ)

сені» әнін рояльдің сүйемелімен әуелете
шырқады. Осы шат-шадыман шалқу
үстінде кей сөзі Кожанасырдың сөзіндей
боп ішегінді қатыратын Бекен маған төгіле
қарап: «Шыныңды айтыш, мен көтерілген
нотаға анау Ришад Абдуллин шыға алды
ма екен, а? Менің үнім Алатаудың асқар
шыңы болса, Абдуллиндердің үні соның
етегіндегі қонырқай төбелерде қонырлап
кана жүр. Бұл сөзім текке кетпес үшін
мен де бұл элегияны радиоға жаздыруым
керек!», — деп қарқылдап тұрып күлді.

Кейін бұл екі ұлы әншінің осы сөздерін
бір-біріне қаз-қалпында айтып бергенімде
Ришад Абдуллин рахаттана күліп: «Қали
Байжанов күркіреген дауыспен «Жырма
бесті» айтушы еді, өзін-өзі «қапы жоқ,
қапы жоқ» деп көтермелеп. Қалидың
сол варианты күні бүгінге дейін Бекен
Жылысбаевтан басқа ешкім айта алған
жоқ! Оның үніне жету тенор біткеннің
арманы ғой... арманы!» — деп, мені
таң-тамаша қалдырды. Ал, Бекен болса:
«Ришадтың қоңыр үні мына элегияны
ойлы жүрекпен қозғайды, оған терең
үніледі. Мен тенор болғандықтан,
элегияның қандай диглоны бар екенін
танытуға күш салдым. Айналып келгенде,

Осы әншілерден кейін Кенжеғали
Мыржықбаев «Аңсадым сені» әнін жиі
орындады. Алматыда опера театрының
залында өткен бір концертті жайында
журналист Қарашаш Токсанбай «Егемен
Қазақстан» газетінің 2003 жылғы 15 сәуір
күнгі санында былай деп жазыпты:
«...өнер десе жылы ағыстай жосылатын
бір әншіні ата десе, жұрттың аузына ең
алдымен Кенжеғали Мыржықбаевтың
есімі түсеріне еш күмән келтірмес едік.

Абай атындағы мемлекеттік
академиялық опера және балет театрында
сомдаған бейнелеріне ұлы Ғабеннің өзі
аса зор сүйіспеншілік білдіріп: «Менің
Ақаным, Төлегенім!» деген ағалық
марапатына малданып, масайрамай,
өнердің құдығын шұқшия қазға берген де
осы Кенжеғали еді. «Жаз қайда, жаным,
жаз қайда?» деген әнді («Аңсадым сені»
әнін айтып отыр. Бұл о бастағы «Элегия»
— автор) шырқап біте бергенде тағы сол
қайран Ғабеннің өзі толғаныстан тоқтай
алмай:

Қоңыр күз келді,
Өмір біздерді шаршапты.
Шаршадым жаным,
Аңсадым жаным,

JAS QAZAQ
ҒААБЕРЕНСЫ

«Қазақ Алтайының қазынасы»

Елордадағы Ұлттық
музейде «Қазақ
Алтайының қазынасы»
атты көрменің
ашылуы өтті. Көрмеде
профессор Зейнолла
Самашевтың
жетекшілігімен «Елеке
сазы» қорғанынан
табылған «Алтын
адамның» ғылыми
реконструкциясы
алғаш рет жұртшылық
назарына ұсынылды.

БАСПАСӨЗ – 2020

JAS QAZAQ газетін
оқи жүріңіздер!

Жазылу еліміздің кез келген «Қазпошта»
бөлімшелері арқылы жүргізіледі

**Жазылу индексі
65032**

Жазылу мерзімі	Қала	Ауыл
1 айға	279,24	297,86
3 айға	837,72	893,58
6 айға	1675,44	1787,16
12 айға	3350,88	3574,32

МҚСА-ның
айқын,
жолымыз
айық!

Бас редактор — директор
Срайыл СМАЙЫЛ

Редакция алқасы:

Жолдасбек ДУАНАБАЙ Бас редактордың орынбасары

Жарас КЕМЕЛЖАН жауапты хатшы

Ғалия ҚАЛИЕВА
компьютер орталығының жетекшісі

Тілшілер мен қызметкерлер:

Макпал НОҒАЙБАЕВА — арнаулы тілші

Әбдіманап КЕНЕС — жасар және ғылым

Кәмшат ТӨЛЕШОВА — терішші

Айдос ҚУСАЙЫНҰЛЫ — web-sait

Аймақтағы меншікті тілшілер:

Байкен КӨБЕЕВ — Ақмола және
Солтүстік Қазақстан облыстары
(8 778 910 45 34)

Қажет АНДАС — Алматы облысы
(8 747 706 13 82)

Баян ЖАНҰЗАКОВА — Атырау облысы
(8 702 426 69 05)

Ерман ӘБДИЕВ —
Жамбыл облысы (8 705 256 50 05)

Айхан БАШТАШ — Осло, Норвегия
mahmutba@online.no

Ұлдай САРИЕВА — Батыс Қазақстан
облысы (8 705 150 48 30)

Кезекші редактор
Макпал НОҒАЙБАЕВА

Шығарушы:

«Аманат Медиа» ЖШС

Директордың

орынбасары

Мейрамбек

ҚҰЛМҰХАМЕДОВ

Бас есепші

Расима

ӘКІМБЕКОВА

Редакцияның мекенжайы:

050012, Алматы қаласы, Мәуленов, 85 үй, №61 кеңсе, 3-кабат
(Бөгенбай батыр көшесінің қиылысы)
Телефондар: 8(727) 272-43-39; 272-43-25
Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 272-46-22 (жарнама бөлімі)

Газет «Дәуір» ЖШС РПМК
(Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй)
тел: (727) 273-12-04, 273-12-54
Тапсырыс — №2191;
Бағасы келісім бойынша

Апталақ таралымы — 25 000 дана

Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады,
сондай-ақ «Air Astana», «Turkish Airlines», «QazaqAir» әуежолдарының ұшақтарында бар.

Газет 2004 жылы 14 желтоқсанда тіркелген.

2018 жылдың 14 ақпанында ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінде қайта есепке тұрып, №16904-Г куәлігін алды.

Мақала авторының пікірі редакция қозғарсын білдірмейді.

Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.

Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.